

Tartu Ülikool

Sotsiaalteaduste valdkond

Narva kolledž

Õppekava Noorsootöö

Alina Abramova

**BALTI RIIKIDE NOORTE VÄÄRTUSHINNANGUD PÄRAST
UKRAINAS SÕJA PUHKEMIST NOORSOOTÖÖTAJATE
VAATENURGAST**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: noorte uuringute kaasprofessor Andu Rämmer, PhD

Narva 2023

Kinnitus

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Alina Abramova

14.05.2023

/allkirjastatud digitaalselt/

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. KIRJANDUSE ÜLEVAADE	6
1.1. Väärtuste käsitus teaduskirjanduse põhjal	6
1.2. Väärtuste uurimise tähtsus	8
1.3. Töös analüüsitavad väärtused ja nende tähtsus	10
1.4. Noorte väärtuste teadvustamise tähtsus.....	13
2. EMPIIRILINE OSA.....	15
2.1. Intervjuu ja tulemuste analüüsi meetodid.....	15
2.2. Intervjueerimine	16
2.3. Analüüs ja arutelu.....	17
2.3.1. Noorsootöö fookuse muutus	17
2.3.2. Empaatia tähtsus	19
2.3.3. Patriotismi tähtsus.....	22
2.3.4. Õigluse tähtsus.....	25
2.3.5. Võrdsuse tähtsus	28
2.3.6. Mitmekultuurilisuse tähtsus.....	31
2.3.7. Noorte väärtuste teadvustamine.....	34
2.3.8. Järeldused ja ettepanekud	37
KOKKUVÕTE	46
SUMMARY	49
KASUTATUD KIRJANDUS	52
Lisa. Intervjuukava	56

SISSEJUHATUS

Väärtuste muutumine on ühiskondlike muutuste lahutamatu osa. Ühiskonna areng ja muutused mõjutavad oluliselt inimeste väärtushinnanguid ning nende arusaamu õigeks ja valeks peetavast. Alates Ukrainas sõja puhkemisest 2022. aastal on tekkinud küsimus, kas jätkuval sõjal on olnud kaugeleulatuvad tagajärjed mitte ainult Ukrainale, vaid ka naaberriikidele, sealhulgas teda toetavatele Balti riikidele. Arvestades sõja võimalikku sügavat mõju piirkonnale, selle bakalaureusetöö autoril on tekkinud huvi, kuidas võis see konflikt mõjutada Balti riikide noorte väärtushinnanguid.

Noorte väärtushinnangute tundmine ja nende mõistmine on noorsootöö ja ühiskonna arengu jaoks ülioluline. Noorte väärtushinnangud kujundavad nende hoiakuid, käitumist ja otsuste tegemist, mis omakorda mõjutab nende panust ühiskonda.

Üldiselt seisneb selle bakalaureusetöö aktuaalsus selle potentsiaalis anda väärtuslikku ülevaadet Ukraina sõja aegsetest noorte väärtushinnangutest Balti riikides ja noorte väärtuste teadvustamise tähtsusest. Oluline on mõista sõjalise konflikti mõju noorte elule, et neid paremini toetada ja edendada nende positiivset arengut praeguses reaalsuses.

Sellest tuleb bakalaureusetöö uurimisprobleem, milleks on sõja põhjalikult uurimata mõju Balti riikide noorte väärtushinnangutele noorsootöötajate vaatenurgast.

Ukraina sõja puhkemise konteksti iseloomustab määramatuse süvenemine ühiskonnas. Sotsiaalpsühholoog Glynis Breakwell (2020) iseloomustab 21. sajandi algust üha laiema ebakindluse ja ohu ajastuna, mil ühiskonnas pikaajaliselt domineerinud tõekspidamised ja väärtused on kaotanud oma endise usaldusväarsuse. Vanad varem hoidsid ühiskonda koos hoidnud ideoloogilised või religioossed narratiivid on seatud kahtluse alla, unustatud või valimatult asendatud. Tema sõnul on poliitiline süsteem kaotanud oma stabiilsuse. Murrangulised tehnoloogilised uuendused kujundavad ümber igapäeva elu praktikaid. Arvukad suhtluskanalid on avatud senitundmatutele pettuse ja kelmuste vormidele. Majanduslik ebavõrdsus süveneb. Perekond ja rahvastunne lagunevad hoogustavas tempos koost. Rändevood panevad valitsused üha raskema surve alla. Muutusi tajutakse korratute ja ettearvamatuena. Eksperdid ja eliidid on oma usaldusväarsuse kaotanud. Breakwell leiab, et ühiskondliku võimu legitiimsus on seatud tugeva kahtluse alla ja igasugust üksikisikute või rühmade eristamist peetakse ebaõiglaseks. Iga ühiskondliku ebakindluse ilmingut võib tõlgendada ohu allikana. Tema sõnul tuleb inimestel elada nüüd koos sellise ühiskondliku ebakindluse ja sellega kaasnevate ohtudega.

Bakalaureusetöö eesmärk on uurida Balti riikide noorte väärtushinnanguid pärast sõja puhkemist noorsootöötajate vaatenurgast ja noorte väärtuste teadvustamise tähtsust. Noorsootöötajatel on ainulaadne võimalus teadvustada, jälgida ja kujundada noorte väärtusi. Nendel on võimalus teha noortega tihedat koostööd, luua nendega usalduslikke suhteid ja turvalisi võimalusi enesearendamiseks ja eneseväljenduseks. Teadvustades ja mõistes noorte väärtusi, saavad noorsootöötajad oma sekkumisi ja programme paremini kohandada, et need vastaksid noorte vajadustele ja edendaksid positiivset väärtuste arengut.

Töös on püstitatud seitse uurimisküsimust. Esimeses otsib autor vastust sellele, kas ja kuidas muutus noorsootöö fookus Balti riikides pärast 24. veebruari 2022 noorsootöötajate seisukohast. Teises analüüsib autor noorte empaatia väljendumist ning noorsootöötaja rolli noorte empaatia arendamisel. Kolmandas otsib autor vastust sellele, kuidas on patriotism kujundanud noorte suhtumist oma riiki. Neljandas analüüsib autor, kuidas mõtestatakse õiglust töös noortega. Viiendas käsitleb autor, kuidas tagatakse kõigile programmides osalevatele noortele võrdne juurdepääs ressurssidele, võimalustele ja toele sõltumata nende taustast. Kuuendas käsitleb mitmekultuurilisuse edendamist noorsootöös. Seitsmendas uurib autor noorte väärtuste teadvustamise tähtsust.

Autor peab kvalitatiivseid intervjuusid sobilikuks viisiks teabe kogumiseks, sest need on sobilikuks meetodiks, mis võimaldab selgitada välja noorte väärtushinnanguid pärast sõja puhkemist noorsootöötajate vaatenurgast ning kui oluline on nende jaoks noorte väärtuste teadvustamine.

Intervjuude kaudu saadud teadmiste põhjal teeb autor käesolevas bakalaureusetöös järeldusi ja ettepanekuid, kuidas võtta paremini arvesse erinevaid noorte ootusi ja vajadusi. Saadud teadmised on väga asjakohased, kuna bakalaureusetöös uuritakse sõja mõju Balti riikide noorte väärtushinnangutele, mida veel ei ole laialdaselt uuritud.

1. KIRJANDUSE ÜLEVAADE

1.1. Väärtuste käsitus teaduskirjanduse põhjal

Väärtused on süvauskumused, mis juhivad meie hoiakuid, käitumist ja otsustusprotsesse.

Kluckhohn ja Strodtbeck (1961, lk 10) määratlevad väärtusi kui „abstraktseid mõisteid, mida inimesed peavad soovitavaks või soovimatuks, heaks või halvaks, õigeks või valeks“. Kluckhohni ja Strodtbecki (1961) sõnul on väärtused olulised, kuna need aitavad inimestel määratleda oma käitumist ning kujundavad nende hoiakuid ja arusaamu. Lisaks sellele on väärtused universaalsed ja nende mõju on lai, mis ulatub individuaalsest käitumisest ja otsustusprotsessidest kuni kogu ühiskonnaelu toimimiseni (Kluckhohn & Strodtbeck, 1961, lk 11-12). Samuti rõhutavad autorid, et väärtused on kultuuriliselt erinevad ja võivad läbielatud minevikukogemuste tõttu erinevates ühiskondades varieeruda, kuid nendel on siiski ühised põhimõtted ja omadused, mis kehtivad kõigis kultuurides (Kluckhohn & Strodtbeck, 1961, lk 18-19).

Allport (1961, lk 544) kirjeldab väärtusi kui „mõõdupuud, mida inimesed kasutavad hinnangu andmiseks ning suhtumise ja käitumise kujundamiseks“. Tema sõnul on väärtused tihedalt seotud isiksuse kujunemisega ning esindavad individuaalseid ja kollektiivseid eelistusi, mis võivad olla pärit nii kultuurilistest kui ka isiklikest allikatest. Allport rõhutab, et väärtused ei ole pelgalt teoreetilised või abstraktsed mõisted, vaid nendel on praktiline tähendus ja mõju inimeste igapäevaelule. Ta toob välja, et väärtused on olulised ka selleks, et aidata inimestel leida oma kohta maailmas ja mõista, milline on nende roll ühiskonnas.

Noores eas sotsialiseerumise käigus välja kujunenud väärtused on meie isiksustesse sügavalt juurdunud ja esindavad sageli meie kultuurilisi, sotsiaalseid ja moraalseid norme (Rokeach, 1973). Ta rõhutab, et väärtused on inimeste jaoks olulised, kuna need aitavad nendel mõista, millised asjad on nende jaoks tähtsad ja millised mitte. Milton Rokeach kirjeldab kahte tüüpi väärtusi — instrumentaalseid ja terminaalseid — ning märgib, et need on omavahel seotud. Näiteks võib instrumentaalseks väärtuseks olla „ambitsioonikus“, mis tähendab soovi teha hästi ja saavutada edu, samas kui terminaalseks väärtuseks võib olla „õnnelikkus“, mis on pikaajaline eesmärk, mille poole püüeldakse. Need kaks väärtust on omavahel seotud, kuna inimesed võivad olla ambitsioonikad, et saavutada rohkem rahulolu ja seeläbi olla õnnelikumad. See tähendab, et instrumentaalsed väärtused näitavad, kuidas soovime käituda ja terminaalsed väärtused demonstreerivad, millised on meie pikaajalised eesmärgid (Rokeach 1973, lk 15). Rokeach väidab ka, et väärtused on universaalsed ja et kõik kultuurid jagavad

samu väärtusi, ehkki erinevates proportsioonides. Ta leiab, et kõik inimesed jagavad teatud väärtusi, nagu näiteks sõbralikkus ja julgus. Samuti toob ta välja, et väärtused võivad muutuda ajas ja need võivad erineda põlvkondade vahel. Lisaks märgib Rokeach, et väärtused võivad olla hierarhilised, kus mõned väärtused on olulisemad kui teised. Tema väidab, et inimeste väärtushierarhia kujuneb varases eas ja võib muutuda elu jooksul, kuid mõned väärtused jäävad stabiilseks kogu elu vältel.

Rokeach (1979, lk 131) määratleb väärtusi kui „vaimseid kujutlusi, millel on ühiskondlik tähtsus ja mida inimesed peavad oma olemuselt soovitavaks“. Tema sõnul aitavad need kujutlused inimestel määratleda, mida nad peavad oma elus oluliseks ja soovitavaks ning aitavad nendel valida soovivaid käitumisviise vastavalt nendele eelistustele. Autor toob välja, et väärtused aitavad inimestel orienteeruda elus ning mõjutavad nende hoiakuid ja käitumist erinevates olukordades, sealhulgas suhetes teiste inimestega ja suhtes erinevate institutsioonidega. Samuti võivad väärtused mõjutada inimeste valikuid töökohal ja mõjutada nende karjääririte valikuid. Seega on väärtused olulised elementideks inimeste kognitiivses struktuuris, mõjutades nende mõtlemist, tundeid ja käitumist.

Väärtuse muutumist põhjalikult uurinud sotsioloog ja politoloog Ronald Inglehart (1990) defineerib väärtusi kui juhtivaid põhimõtteid või käitumisstandardeid, mida inimesed kasutavad sündmuste, tegude ja asjade tähtsuse või soovitavuse hindamiseks. Ta väidab, et väärtused on sotsialiseerumisprotsessis sügavalt juurdunud ja neil on ülioluline roll inimeste hoiakute, uskumuste ja käitumise kujundamisel.

Rokeachi käsitlust edasi arendanud Schwartzi (1992) järgi võib väärtusi defineerida kui „abstraktseid mõisteid või uskumusi, mis motiveerivad ja suunavad inimeste hoiakuid ja käitumist" (lk 25). Schwartzi (1992, lk 25) sõnul on väärtused inimeste motivatsiooni ja käitumist mõjutavad abstraktsed mõisted või uskumused. Väärtused aitavad inimestel määratleda oma eesmärgid ning juhivad nende otsustusprotsesse ja käitumist. Schwartz rõhutab, et väärtused on olulised nii individuaalse kui ka kollektiivse heaolu määrajateks, sest need mõjutavad mitte ainult üksikisikuid, vaid ka ühiskonda tervikuna. Schwartz (1992, lk 29) toob oma uurimistöös välja kümme väärtuste ringimudelisse koondatud alusväärtuste kategooriad, mida jagatakse tavaliselt kaheks: isiklikud väärtused ja sotsiaalsed väärtused. Isiklikud väärtused hõlmavad selliseid omadusi nagu edu, võim ja heaolu, samas kui sotsiaalsed väärtused hõlmavad selliseid omadusi nagu võrdsus, koostöö ja kaastunne. Schwartz rõhutab, et väärtuste hierarhia on individuaalne ja võib varieeruda kultuuriti ning üksikisikuti. Schwartz

(1992) väidab, et väärtused mängivad olulist rolli kultuuri kujundamisel. Ta rõhutab, et väärtuste tähtsus erinevates kultuurides võib varieeruda, kuid väärtused on universaalsed ja nad on jagatud kõigis kultuuride vahel.

Oma teises töös Schwartz (1994, lk 21) defineerib väärtusi kui „arusaamu soovitatavast, mis suunavad seda, kuidas sotsiaalsed osalejad (nt organisatsioonide juhid, poliitikakujundajad, üksikud kodanikud) valivad tegevusi, hindavad inimesi ja sündmusi ning selgitavad oma tegevust ja hinnanguid“. Schwartz rõhutab, et väärtused on inimeste jaoks olulised, kuna need aitavad nendel navigeerida keerulises sotsiaalses maailmas ning teha valikuid, mis on kooskõlas nende enda tõekspidamiste ja identiteediga. Väärtused on sügavalt juurdunud meie isiksustesse ja neid kujundavad mitmed erinevad tegurid, nagu näiteks kultuuriline taust, haridus ja elukogemused. Schwartz (1994) rõhutab väärtuste juures eriti nende universaalsust, mis tähendab, et nad on olulised kõigile inimestele olenemata nende kultuurilisest taustast või elukogemusest. Seega on väärtused üheks oluliseks teguriks, mis aitavad kaasa indiviidi ja ühiskonna arengule ning heaolule.

Hollandi sotsiaalpsühholoog Geert Hofstede (2001, lk 5) defineerib väärtust kui „laia tendentsi eelistada teatud asjade seisust teistele“. Hofstede sõnul ei ole väärtused konkreetsed käitumisviisid, vaid pigem abstraktsed mõisted, mis suunavad käitumist ja hoiakuid. Ta viitab ka sellele, et väärtusi õpitakse sotsialiseerumise kaudu kultuurikontekstis ning need on aja jooksul suhteliselt stabiilsed.

Need erinevad definitsioonid annavad põhjalikuma ülevaate sellest, kuidas erinevad autorid ja uurijad on väärtusi erinevalt määratlenud ning kuidas see kajastab väärtuste mitmekülgust ja nende määratlemise keerukust ajas.

1.2. Väärtuste uurimise tähtsus

Väärtuste uuringutest on selgunud, et väärtused on põhimõtted, mis suunavad noorte mõtteid, tundeid ja käitumist. Need kujundavad meie identiteeti ja mõjutavad meie suhteid ümbritseva maailmaga. Noorsootöös on väärtused eriti olulised, kuna väärtuste väljakujunemise eas noored on tulevased ühiskonna liikmed ning nende väärtused ja veendumused kujundavad tulevikus ühiskonna arengut. Uuringutest (Inglehart & Baker, 2000; Rezsóhazy, 2001) on teada, et noorte väärtuste kujunemist mõjutavad nende üleminekul täiskasvanuikka ühiskonnas läbielatud sündmused. Geert Hofstede ja Rudolf Rezsóhazy selgitavad mõlemad väärtuste kujunemise mehhanisme nooruses, rõhutades protsessi erinevaid tahke. Hofstede (2001) keskendub kultuuri rollile noorte väärtushinnangute kujundamisel. Hofstede sõnul

omandatakse kultuurispetsiifilisi väärtusi eelkõige sotsialiseerumisprotsesside kaudu lapsepõlves ja noorukieas. Neid protsesse kujundavad erinevad tegurid, nagu perekond, haridus, religioon ja meedia, mis aitavad kaasa inimese väärtushinnangute ja tõekspidamiste kujunemisele. Ta väidab, et kultuuriline keskkond, milles laps kasvab, mängib tema väärtussüsteemi kujundamisel olulist rolli. Hofstede poolt välja töötatud kultuurimõõtmete raamistik võib aidata meil mõista, kuidas erinevad kultuurid eelistavad teatud väärtusi teistele. Näiteks individualistlikes kultuurides õpetatakse noori sageli väärtustama isiklikku vabadust, autonoomiat ja eneseväljendust. Seevastu kollektivistlikes kultuurides võidakse neid julgustada seadma esikohale rühma harmoonia, lojaalsus ja vastastikune sõltuvus. See viitab sellele, et noores eas aset leidvat väärtuste kujunemist mõjutab tugevalt kultuurikontekst, milles nad on üles kasvanud. Rezsahazy (2001) toob esile väärtuste kui kesksete elementide olulisuse ühiskonnaelus, mis annavad juhiseid inimese käitumisele ja otsuste tegemisele. Ta selgitab, et väärtuseelistuste väljakujunemine noortes on keeruline, mitmetahuline protsess, mis toimub ajas ja hõlmab individuaalseid, sotsiaalseid ja kultuurilisi tegureid. Rezsahazy toob välja kolm põhietappi täiskasvanuikka üle minevate noorte väärtuste kujunemise protsessis. Esiteks on esmane sotsialiseerumine, mis toimub varases lapsepõlves, kus perekond mängib kõige olulisemat rolli lastele väärtuste edastamisel, modelleerides käitumist ja hoiakuid, pakkudes kiitust või karistust ning seades ootusi sobivale käitumisele. Sekundaarne sotsialiseerimine toimub koolides, usuasutustes ja eakaaslaste rühmades, mis kujundavad ja viimistlevad lapse väärtussüsteemi, sageli tugevdades või vaidlustades esmase sotsialiseerumise käigus õpitud väärtusi. Lõpuks tertsiaarne sotsialiseerimine, mis on pidev väärtuste kujundamise ja kohandamise protsess indiviidi kogu järgneva elu jooksul, kui nad puutuvad kokku uute olukordade ja kogemustega, mis võivad panna neid oma olemasolevaid väärtusi ümber hindama või muutma. Balti riike on rohkem kui aasta jooksul mõjutanud tugevasti sõda Ukrainas ja võib eeldada, et sellel on ka tugev mõju sotsialiseerumieas olevate noorte väärtushoiakutele.

Balti riikide meedias põhjalikult käsitletud Ukraina sõda on toonud kaasa erinevaid sotsiaalseid, majanduslikke ja poliitilisi muutusi kogu Balti piirkonnas. Sõja eest põgenenud Ukraina noorte arvukus Balti riikides on kasvanud. Nende muutuste tõttu võivad noorsootöö väärtused nagu empaatia ja mitmekultuurilisus olla nihkunud või muutunud. Näiteks võib noortel olla muutnud suhtumist teatud väärtustesse, mis omakorda võib mõjutada noorsootöö strateegiaid ja meetodeid.

On ülioluline, et noorsootöötajad teadvustaksid noorte olemasolevaid väärtusi ning oleksid valmis toetama elus hakkamasaamiseks vajalikke väärtusi, et vältida tulevasi probleeme või lahendada neid enne, kui need muutuvad liiga suureks. Väärtused mängivad olulist rolli noorte käitumises ning noorsootöötajate teadmised sellest, millised on noorte väärtused, võivad aidata nendel luua toetavama keskkonna noorte arengu jaoks.

Lisaks võivad noorsootöötajad saada väärtuste uurimise kaudu teadmisi noorte hoiakute ja käitumiskavatsuste kohta, mis on oluliseks ettevalmistuseks tulevastes sündmustes hakkama saamiseks sõjajärgses reaalsuses. Sellises olukorras saavad noorsootöötajad mängida olulist rolli noorte toetamisel ja juhendamisel, aidates nendel kohaneda uute väljakutsetega, mõista ühiskonna vajadusi ja ootusi ning tegutseda vastavalt sellele. Seega on noortevaldkonna väärtuste uurimine noortepoliitika jaoks olulise tähtsusega ennetava meetmena, mis võib aidata kaasa noorte tervisele ja heaolule tulevikus.

1.3. Töös analüüsitavad väärtused ja nende tähtsus

Selles töös keskendutakse taoliste väärtuste nagu empaatia, patriotism, õiglus, võrdsus ja mitmekultuurilisus uurimisele Balti riikide noorsootöös seoses Ukrainas sõjaga. Nende viie väärtuste valimine selle töö keskmeks põhines nende üle toimuvatel ühiskondlikel aruteludel meedias (Avakova, 2022) ja sõja võimalikul mõjul Balti riikidele (Polynin, 2023). Avakova (2022) artiklis ilmneb empaatia tähtsus psühholoog Natalja Tšepornjuki nõuannetes, kui ta selgitab mõistmise ja suhete hoidmise tähtsust sugulaste ja sõpradega, kellel võivad olla erinevad vaated sõjast. Ta soovib püüda mõista teiste inimeste tundeid ning soovib vägivallatu dialoogi pidamist ja enda tunnete ja kogemuste rõhuasetusega suhtlemisviise. Patriotism peegeldub inimeste kiindumuses oma riiki ja uskumustesse, mida võivad jagada perekonnad ja sõbrad. Tšepornjuk kirjeldab oma artiklis olukordi, kus inimesed satuvad oma poliitiliste vaadete ja isamaaliste tunnete tõttu barrikaadide vastasküljele. Õiglus avaldub inimeste soovis leida tõde ning mõista sõja ja poliitiliste vastuoludega seotud olukorda. Ta toob oma artiklis näite, kui üks osapooltest seisab dilemma ees omaste toetamise ja oma riigi poliitika omaksvõtmise vahel. Võrdsus ei ole artiklis küll otseselt võtmeteemaks, kuid on arusaadav, et kõigil inimestel on õigus oma vaadetele ja tunnetele, samuti ka võimalused neid teistega suheldes väljendada. Ka mitmekultuurilisus ei ole artiklis keskseks teemaks, kuid sõja ja riikidevaheliste poliitiliste erimeelsuste kontekstis eeldatakse, et erinevatest kultuuridest ja rahvustest inimestel võib olla sündmustest erinevaid arvamusi ja vaateid. Polynini (2023) artiklist selgub, et sõda Ukrainas on Balti riike, eriti Eestit, oluliselt mõjutanud selle etnopolitiilise dünaamika ja venekeelse meedia rolli poolest. Näiteks Narva tankimonumendi

teisaldamise juhtum toob esile eesti enamuse ja vene vähemuse erinevad vaatenurgad ajaloosündmustele. Eestlaste enamuse jaoks sümboliseerivad nõukogude monumendid sõjajärgse rõhumise ajalugu, vene vähemuse jaoks aga nende rolli Eesti vabastamisel natsismist. See ajalooliste narratiivide kokkupõrge võib tekitada ühiskonnas pingeid ja seada kahtluse alla ühise Eesti identiteedi võimalikkuse. Ühiskonna polariseerumisele on kaasa aidanud Eesti valitsuse tegevus, näiteks tanki ja muude monumentide teisaldamine, aga ka taolised otsused nagu Vene kodanikelt tulirelvade konfiskeerimine. Eesti valitsuse otsused ja aruteluteemad, nagu Venemaa kodanikelt valimisõiguse ja elamislubade äravõtmine, on võrdsustanud formaalse kodakondsuse lojaalsusega. See võib negatiivselt mõjutada rahvuse ühtsust, kuna pikaajalised vähemusrahvuse liikmed võivad tunda, et nende õigused on vähenenud, samas kui uussisserändajaid ei hinnata sugugi nende tegelike poliitiliste positsioonide, oskuste ja lojaalsuse, vaid nende kodakondsuse alusel. Polynin arutleb ka selle üle, kuidas Eesti kodakondsusmõiste murdumised ilmnevad nii keelelises, ruumilises, juriidilises (formaalses) kui ka sümbolises valdkonnas. Näiteks Ida-Virumaa keeleoskuse küsimus toob esile Eesti ühiskonnas esinevad keelelised ja ruumilised vastuolud, mis võivad veelgi süvendada lõhet eesti enamuse ja vene vähemuse vahel.

Alljärgnevalt peatume lähemalt iga analüüsiks valitud väärtuse tähtsusel. Empaatia on oluline väärtus noorsootöös, kuna see aitab noortel mõista ja väärtustada erinevusi ning edendada positiivseid suhteid erinevate gruppide vahel (Killen jt, 2011). Praeguses ühiskondlikus olukorras on empaatia varasemast veelgi olulisem, sest üha enam inimesi kogeb ühiskonna polariseerumist ja lõhede süvenemist erinevate gruppide vahel. Näiteks, sotsiaalpsühholoog Alexander Haslami jt (2020) töörihm rõhutab kollektiivse tasandi olulisust, märkides, et grupiidentiteet ja kollektiivne teadvus on kesksed mõjutajad üksikisiku käitumises. Autorid selgitavad, et kollektiivse tasandi mõistmine on olulise tähtsusega, sest grupidünaamika ja sotsiaalsed normid mõjutavad oluliselt üksikisikute valikuid, hoiakuid ja otsuseid. Seega, nende sõnul on kollektiivne tasand väga oluline, kuna see kujundab inimeste käitumist ja mõjutab laiemaid ühiskondlikke protsesse. Tulles tagasi empaatia teema juurde, nagu kirjutavad Batson jt (2002), võib empaatia aidata inimestel mõista teiste inimeste vaatenurki ja seeläbi luua kokkupuuteid ja üksmeelt erinevate gruppide vahel. Võib eeldada, et Ukraina sõja algus tekitas Baltimaades elavates noortes hirmu ja muret. Empaatia arendamine võib aidata neil üksteist keerulistel aegadel paremini mõista ja toetada ning vähendada probleeme, mis võivad hiljem kasvada suuremaks. Seega, noorsootöös peaks empaatia olema üks olulisemaid väärtusi, kuna see aitab noortel suhelda ja toetada teisi ning aitab kaasa ühiskondliku sidususe

loomisele. Empaatia arendamine võib aidata noortel mõista teisi kultuure ja nende taustu ning vähendada diskrimineerimist. Praeguses maailmas on empaatia veelgi olulisem, sest see võib aidata vähendada lõhesid erinevate gruppide vahel ning toetada noorte vaimset tervist.

Üks viis patriotismi käsitlemiseks on tugineda lahendamatud konflikte ja rühmadevahelisi suhteid analüüsinud Daniel Bar-Tali töödele. Patriotism on kompleksne väärtus, millel võib olla nii positiivseid kui ka negatiivseid mõjusid üksikisikutele ja ühiskondadele. Bar-Tal (2013) defineerib patriotismi kui tugevat kiindumust ja lojaalsust oma rahvuse vastu ning valmisolekut kaitsta selle väärtusi ja huve. Ta väidab, et kuigi patriotism võib olla positiivne jõud rahvusliku identiteedi ja solidaarsustunde loomisel, võib see olla problemaatiline, kui see toob kaasa sallimatuse ja agressiooni teiste rahvuste või rühmade suhtes. Bar-Tal rõhutab kaasavama ja sallivama patriotismi vormi edendamise tähtsust, mis tunnustab ja austab erinevate rahvusrühmade mitmekesisust. Balti riikide kontekstis on pärast Ukraina sõja algust oluline mõelda, kuidas ühiskonnas patriotismi mõistetakse ja propageeritakse ning kuidas see võib mõjutada pikaajalisi konflikte ja pingeid. Iisraeli-Palestiina konflikti põhjalikult uurinud Bar-Tali (2013) järgi võib patriotism muutuda konfliktiallikaks, kui seda seotatakse tugevasti grupi identiteedi või turvalisusega. Sellistes olukordades võib patriotism õhutada natsionalismi ja negatiivset suhtumist välisgruppidesse, mis omakorda võib konflikti eskaleerida. Seda võibki näha Iisraeli-Palestiina konfliktis, kus Bar-Tal on põhjalikult uurinud patriotismi rolli konflikti põlistamisel ja rahutagamispüüdluste takistamisel (Bar-Tal, 2013; Bar-Tal & Teichman, 2005). Lähtuvalt Bar-Tali töödest, võiksid Balti riikide noorsootöötajad uurida, kuidas edendada kaasavat ja empaatilist patriotismi vormi, mis tunnistab mitmekesisuse väärtust ning rahu ja leppimise nimel töötamise tähtsust. Patriotism on emotsionaalne teema, mis võib kutsuda esile ühistunnet tekitavaid tugevaid kollektiivseid emotsioone. Samas võib patriotism kaasa tuua lahendamatud konflikte, eriti kui erinevad rahvused või rühmad omistavad sellele erinevaid tähendusi ja väärtusi.

Õiglus ja võrdsus on kaks olulist väärtust, mida tuleks noorsootöös uurida. Need väärtused võimaldavad noortel tunda end aktsepteerituna ja austatuna ning nad on eriti olulised taoliste konfliktsituatsioonide foonil nagu sõda, kus võib tekkida pingeid ja konflikte ühiskonnas. Noorsootöös saame aidata noortel mõista, et nende väärtused ja õigused on olulised, kui tagame nende õiglase ja võrdse kohtlemise (Killen jt, 2011). Nende ideed toetab ka Banks (2008), kes rõhutab mitmekesisuse, grupiidentiteedi ja kodakondsuse hariduse tähtsust globaalses ajastus, ning Veenhoven (2011), kes räägib, kuidas õiglane ja võrdne kohtlemine võib aidata kaasa inimeste õnnetundele.

Hofstede (2001) peab kultuuri all silmas kollektiivse vaimulaadi orienteeritust, mis eristab ühte rühma kuuluvaid inimesi teistest. See viitab inimeste mõtlemise, tundmise ja tegutsemise viisidele. Tema sõnul võib kultuuri lihtsustatult määratleda ka sotsiaalse tegevuse kirjutamata reeglitenä. Mitmekultuuriline ühiskond koosneb võrdse staatusega erineva kultuurilise päritoluga rühmadest. Olulisel kohal on tolerantsus teiste rahvuste ja nende kultuuriliste eripärade suhtes. Mitmekultuurilisus on viies väärtus, mida on oluline uurida noorsootöös seoses sõjaga Ukrainas. Mitmekultuurilisus aitab noortel mõista erinevaid kultuure ja suurendada nende empaatiavõimet (Banks, 2008; Veenhoven, 2011). Sõja algus võib mõjutada erineva kultuuritaustaga noorte suhteid. Mitmekultuurilisuse toetamine noorsootöös aitab noortel mõista kultuurilisi erinevusi ja ühiselt lahendada konflikte.

Noorte väärtuste uurimine aitab paremini mõista nende olulisust noorte arengus ja nende edasist panust ühiskonna positiivsesse arengusse. Samuti võimaldab see paremini mõista Balti riikide noorte mõtteviise ja käitumist pärast sõja puhkemist ning anda soovitusi nii noorsootöö kui teistele noortega töötajatele selleks, et paremini arvestada noorte vajadusi praeguses reaalsuses.

1.4. Noorte väärtuste teadvustamise tähtsus

Lisaks väärtushinnangute uurimisele analüüsitakse selles töös ka noorte väärtuste teadvustamise tähtsust.

Tartu Ülikooli Narva kolledži noorsootöö teadlaste uurimisrühm (Rämmer jt, 2022) leidis, et noorte väärtuste teadvustamine on oluline selleks, et aidata noortel kujundada tugevat identiteedi- ja eesmärgitunnet. Noorsootöötajad saavad selles protsessis mängida võtmerolli, aidates noortel tuvastada ja mõista oma isiklike väärtusi ning julgustada neid mõtisklema selle üle, kuidas nende väärtused kujundavad nende tegevust ja otsuseid. Väärtused on noorte identiteedi lahutamatu osa ja kui nad oskavad oma väärtusi sõnastada, teevad nad tõenäolisemalt valikuid, mis vastavad nende väärtustele. See võib kaasa tuua suurema eesmärgitunde, eneseteostuse ja üldise heaolu. Luues noortele turvalise ja toetava keskkonna oma väärtuste avastamiseks, saavad noorsootöötajad aidata neil arendada tugevat eneseteadlikkust ja enesekindlust, mis võivad olla väärtuslikud vahendid teismeeas ja täiskasvanuea peale liikudes (Rämmer jt, 2022).

Kokkuvõtteks on noorte väärtuste tunnustamine ja mõistmine noorsootöös väga oluline. Noorsootöötajate roll on oluline, kuna nad saavad aidata noortel mõista nende isiklike väärtusi ning kujundada oma identiteeti ja eesmärgitunnet. Noorsootöötajate jaoks on oluline mõista, et

noorte väärtused on erinevad ning neil võivad olla erinevad kultuurilised ja sotsiaalsed taustad, mis mõjutavad nende väärtuste kujunemist. Kui noorsootöötajad tunnevad noorte väärtusi, on neil võimalus rääkida noortega väärtuste ja nendega seotud otsuste teemal. See võimaldab noortel mõista, kuidas nende väärtused mõjutavad nende igapäevaelu ja valikuid ning aitab neil leida sobivaid lahendusi väljakutsetele, millega nad võivad silmitsi seista.

2. EMPIIRILINE OSA

2.1. Intervjuu ja tulemuste analüüsi meetodid

Selles uuringus kasutati andmete kogumiseks kvalitatiivset poolstruktureeritud ekspertintervjuu meetodit. Saldaña (2016) sõnul on poolstruktureeritud intervjuu paindlik andmekogumismeetod, mis võimaldab intervjuerijal esitada avatud küsimusi, pakkudes samas käsitletavate teemade raamistikku. Poolstruktureeritud intervjuu täiendavate küsimuste esitamise eesmärk on selgitada välja intervjueritava vastuste täpsemad detailid ja süvendada tema arusaamist uuritavast teemast (Flick, 2018). Poolstruktureeritud intervjuu on vahepealne intervjuu tüüp struktureeritud ja struktureerimata intervjuuliigi vahel, kuna selles kasutatakse eelnevalt koostatud intervjuu juhendit (Lepik jt, 2014). Samal ajal võib semistruktureeritud intervjuu raames muuta küsimuste järjekorda, kui intervjueritav suunab vestluse teema poole, mida oli juba plaanis käsitleda. Poolstruktureeritud intervjuu on kvalitatiivne uurimismeetod, mis pakub tekstilist teavet, mida on võimalik analüüsida kogutud andmetest tulenevate kategooriate alusel (Lepik jt, 2014).

Küsimusi saab esitada mitmel erineval moel, näiteks kasutatakse kirjeldavaid, tõlgendavaid või suletud küsimusi (Lepik jt, 2014). Kirjeldavate küsimuste abil on võimalik intervjueritavat paremini tundma õppida, jättes samal ajal meelde uurimisteema seisukohalt olulisi aspekte, mida saab hiljem täpsustavate küsimustega küsida (Lepik jt, 2014). Tõlgendavad küsimused eeldavad vastajalt juba suuremat süvenemist. Nende küsimuste esitamisel tuleb intervjueritaval selgitada oma arvamusi, hoiakuid või väärtushinnanguid, mis võimaldab omakorda analüüsida nende hoiakute põhjuseid, erinevaid muutumis- või kujunemisprotsesse (Lepik jt, 2014). Suletud küsimused võivad sobida saadud informatsiooni täpsustamiseks või abiküsimusena, kuid üldiselt tuleks selliste küsimuste esitamist vältida ning keskenduda pigem avatud küsimustele, millele on võimalik vastata oma sõnadega (Lepik jt, 2014).

Andmete kogumiseks töötati välja eestikeelse küsimustik (Lisa 1) ja tõlgiti ka inglise ja vene keelde. Seitsmesse temaatilisse plokki jagatud intervjuukavas on küsimused väärtuste erinevate aspektide kohta, nende abil koguti intervjuudes teavet. Individuaalintervjuuvorm hõlmab ühe intervjueritava küsitlemist, kus ta saab privaatselt ja omas tempos arutada käsitletavaid teemasid (Lepik jt, 2014). Intervjuud toimusid vabalt ja sundimatult, mille käigus esitati intervjueritavatele küsimusi. Intervjuudes kasutati igat tüüpi küsimusi ning keskenduti pigem kirjeldavatele ja tõlgendavatele küsimustele.

Intervjuu tulemusi analüüsiti kvalitatiivse sisuanalüüsi meetodil. Kvalitatiivne sisuanalüüsi meetod on oluline sotsioloogilise uurimistöö tööriist, mis võimaldab tõlgendus- ja kirjeldamismeetodite abil andmeid uurida ning uuritavatest nähtustest sügavamalt aru saada (Jadov, 2007). Kvalitatiivse sisuanalüüsi raames on võimalik uurida teksti varjatud ehk latentset sisu, milleks on autorile omased vihjed, kavatsused, eesmärgid ja erinevad tõlgendamisvõimalused (Kalmus jt, 2015). Sellisel juhul on eesmärk saada ülevaade uuritavast tekstist tervikuna ning näha selle mõtteavalduste terviklikku mustrit või struktuuri (Kalmus jt, 2015). Erinevalt standardiseeritud kontentanalüüsist ei kasutata kvalitatiivse sisuanalüüsi puhul kindlat kodeerimisjuhendit ega mõõtmiskaalasid, et teksti analüüsida üksikute kodeerimisühikute kaupa (Kalmus jt, 2015). Selle asemel võib analüüsi käigus lisada uusi koode ja kategooriaid ning analüüsiühik võib vajadusel muutuda (Kalmus jt, 2015).

Kvalitatiivse sisuanalüüsi puhul kasutatakse sageli nelja tüüpi kodeerimist: induktiivset, deduktiivset, induktiivselt deduktiivset ja suunatud (Kalmus jt, 2015). Analüüsiks kasutati suunatud kodeerimist sellepärast, et intervjuusid tehti uurimisküsimustele vastuste otsimiseks. Suunatud kodeerimist kasutatakse vastavalt uurimisküsimustele ning teemad, mis ei vasta uurimisküsimustele, jäetakse andmestikust välja (Kalmus jt, 2015).

2.2. Intervjueerimine

Andmete kogumiseks tehti individuaalsed intervjuud noorsootöötajatega Eestist, Lätist ja Leedust. Intervjuude eesmärgiks oli uurida Balti riikide noorte väärtushinnanguid pärast sõja puhkemist noorsootöötajate vaatenurgast ja noorte väärtuste teadvustamise tähtsust. Andmetekogumise käigus intervjueeriti Balti riikide noorsootöötajaid, kes olid autorile tuttavad ühisprojektides osalemise ja varasemate tööalaste kokkupuudete tõttu ning töötasid noorsootöö mittetulundusühendustes. Iga riigi osalejad esindasid ühte mittetulundusühendust. Osalejad valiti selliste noorsootöötajate hulgast, kes töötasid aktiivselt ka Ukrainast pärit noortega. Intervjuud tehti 2023. aasta veebruarist märtsini. Kokku sai tehtud individuaalintervjuud 6 noorsootöötajaga. Kaks neist oli Eestis, kaks Lätist ja kaks Leedust. Viis osalejat oli noorsootöötajad ja üks noorsootööjuht. Kõik intervjuud tegi töö autor videokõne rakenduse Zoom keskkonnas. Valikuprotsess hõlmas otsest kontakti ja suhtlemist valitud noorsootöötajatega, keda kutsuti osalema poolstruktureeritud intervjuudel. Autor valis iga noorsootöötajaga intervjuu salvestamiseks intervjueerijale kui ka intervjueeritavale sobiva aja. Iga intervjuu kestis erinevalt, ühest tunnist kahe ja poole tunnini. Kuna vastajad olid erineva emakeelega, toimusid intervjuud kolmes keeles: eesti, inglise ja vene. Eesti noorsootöötajatega tehti üks intervjuu eesti keeles ja üks vene keeles. Läti osalejatega tehti

mõlemaid intervjuusid vene keeles. Leedu osalejatega tehti mõlemaid intervjuusid inglise keeles. Kõik intervjuud toimusid avatud meeleolus, pakkudes igale noorsootõtajale mugavat keskkonda oma teadmiste ja kogemuste jagamiseks. Kõik intervjuud läbi viinud autor salvestas kõik intervjuud heliformaadis, kasutades isiklikku sülearvutit salvestusseadmena. Mitte ühegi intervjuueeritava jaoks ei olnud see esimene intervjuukogemus, nii et nad rääkisid avatult ja professionaalselt. Pärast intervjuude läbiviimist transkribeeris autor kõik vastused ja analüüsis seejärel neid kvalitatiivse sisuanalüüsi abil.

2.3. Analüüs ja arutelu

2.3.1. Noorsootöö fookuse muutus

Esimese uurimisküsimuse abil uuriti, milline oli noorsootöö fookus Balti riikides pärast 24. veebruari 2022 noorsootõtajate seisukohast.

Eesti osalejate intervjuudest selgusid Eesti noorsootöö fookuses 2022. aasta alguses olnud olulised aspektid. Kõige olulisemaks neist on mitmekeelsete noorte kaasamine noorsootöösse, mis eeldab noorte kaasamist ja osalemist otsustusprotsessides. Lisaks on olulisteks aspektideks noorte ettevõtlikkus, väljaspool linna elavate noorte kaasamine, digitehnoloogiate kasutamine, kriitilise mõtlemise ja meediapädevuse arendamine.

(M25): „Üldiselt on kunagised noorsootöö fookused 2022. aasta alguses ikka veel olnud samad nagu varem ja mõned neist on lihtsalt ajakohastatud.“

(N28): „Eelkõige oli oluline kaasata mitteaktiivseid noori, sest vastasel juhul langeks oluliselt tehtud noorsootöö taseme hindamise kvaliteet.“

Intervjuueeritute arvates jäi noorsootöö fookus Eestis pärast 24. veebruari üldjoontes samaks, kuid seda kohandati vastavalt kiiresti muutuvate noorte vajadustele. Nende sõnul on ministriumid nagu Kaitseministeerium hakanud noorte vastu rohkem huvi tundma ja uurima lähemalt mõnda olulist noortega seotud aspekti. Näiteks asuti uurima, kuidas noored kaitsetahet väljendavad (Tartu Ülikooli Ühiskonnateaduste instituut, 2022).

(M25): „Lugesin, et käivitati uuring, mil määral peavad muukeelsed noored Eestit oma kodumaaks ja kui valmis on nad selle huve kaitsma.“

Intervjuueeritavad märkisid, et Ukrainast pärit noorte arv Eestis on noorsootöös kasvanud, seda just kooliealiste seas. Sellest sai tõeline väljakutse ürituste korraldajatele.

(N28): „Ukraina kooliealisi noori on olnud raske kaasata, sest nende prioriteediks on olnud kool ja esialgu ei vastanud nad pakkumistele osaleda noortele mõeldud tegevuses. Nüüd võtame nendega järk-järgult ühendust nende vanemate kaudu.“

Intervjuudes mainiti, et muuhulgas pöörati Ukraina noorte kaasamisele suunatud ürituste korraldamisel erilist tähelepanu nende osalemisele, et Ukrainast pärit noored ei jääks kaasamata ja sulanduks kohalikku noortekogukonda.

Intervjuudest Läti noorsootöötajatega saadi teada, et pärast COVID-19 pandeemiast tingitud tegevuse peatamist sai Läti noorsootöö prioriteediks ürituste korraldamine ja varasemate tegevuste taastamine. Pärast 24. veebruari 2022 suunas nende organisatsioon aga oma tegevuse ümber ukrainlastest osalejate kaasamisele, neile ürituste korraldamisele ja kohalikku noortekogukonda lõimumisele kaasaaitamisele.

(M23): „Projektide taaskäivitamine oli raske, kuid pärast sõja puhkemist ja pagulaste sissevoolu muutusid asjad kardinaalselt ja noored muutusid uue suuna avanemise tõttu taas aktiivseks.“

(M36): „Suur nõudlus oli vabatahtlike järele, kes korraldaksid Ukrainast noortele mitmekülgseid tegevusi: läti keele kursusi, rahvusõhtuid jne. Ja noored olid valmis.“

Eraldi tegevussuund käivitati ukraina kogukonna toetamiseks ja see tõi kaasa ukrainlastest osalejate arvu olulise kasvu ning nüüdseks on tegemist organisatsiooni ühe suurema kogukonnaga. Üldiselt näitas organisatsioon üles paindlikkust ja kohanemisvõimet muutuvate tingimuste ja noorte vajadustega.

(M23): „Teismelised olid isegi rohkem kaasatud kui täiskasvanud noorteliidrid. Tänu nende suurele abivalmidusele tõusis noorte osaluse tase hüppeliselt uute osalejate Ukrainast voolu ja Läti noorte uue aktiivsuse tõttu.“

Leedu osalejate sõnul oli 2022. aasta alguses Leedu noorsootöö põhifookuses vaimne ja füüsiline tervis, digitaalne noorsootöö, tööalane konkurentsivõime ja NEET-noored (noored, kes ei õpi ega tööta).

(M37): „Leedu noorsootöö sektori eesmärk oli pakkuda noortele erinevaid tugiteenuseid, et parandada nende vaimset ja füüsilist heaolu, tõsta nende tööalast konkurentsivõimet ning vähendada NEET-noorte arvu.“

Intervjueeritavad märkisid, et tähelepanu pälvis ka digitaalne noorsootöö, kuna see muutub digiajastul üha olulisemaks.

(N35): „Pärast COVID-19 pandeemiat oli oluline hoida kontakte kasvavana ja jätkavana, kasutades digitaalseid vahendeid, mis on noorte jaoks muutunud tõeliselt mugavaks.“

Intervjuudes räägiti, et pärast 24. veebruari 2022 mängis Leedu noorsootöö sektor Ukraina pagulaste toetamisel olulist rolli. Noorsootöötajad juhtisid tugikeskusi ja rõhk vaimsele tervisele tõusis, kuna noored seisis silmitsi sõjahirmuga.

(M37): „Noorsootöö sektor oli üks esimesi, kes korraldas ja organiseeris abi Ukraina põgenikele.“

Noorsootöötajate arvates oli prioriteetide nihe märkimisväärne, keskendudes noorte siseprobleemidelt väliskriisile, tõstes esile noorsootöö olulisuse globaalses kontekstis.

Tuleb märkida, et enne 24. veebruari 2022 ei olnud Leedu noortekeskustes peaaegu ühtegi Ukraina osalejat. Intervjueeritute sõnul võtsid pärast pagulaskriisi Leedu noortekeskused aga kiiresti Ukraina pagulasi vastu ja mõnes organisatsioonis muutusid nad domineerivaks rühmaks.

Intervjuudes räägiti ka noortevahetustest. Üks intervjueeritavatest andis teada, et kuigi Leedu-Ukraina noortevahetusfond ei rahastanud 2023. aastal ühtegi projekti, eraldati selle asemel raha stipendiumidena Ukraina pagulastele, kes olid varem töötanud Ukrainas vabatahtlikuna või töötasid koos Ukraina noortega Leedus. Erasmus+ projektid jätkusid ning 2022. aasta oktoobris võõrustati noortevahetust Ukrainaga.

(M37): „Ukrainast tulid aga ainult naissoost osalejad ning lapsed ja poisid ei tohtinud inimkaubanduse ja kohustusliku ajateenistuse tõttu riigist lahkuda.“

2.3.2. Empaatia tähtsus

Teise uurimisküsimuse abil uuriti noorte empaatia väljendumist ning noorsootöötaja rolli noorte empaatia arendamisel.

Intervjueeritud Eesti noorsootöötajad rääkisid aktiivselt empaatia olulisusest.

(M25): „Noorsootöötajad on oma tegevusega eeskujuks empaatilisest käitumisest.“

(N28): „Esmalt tutvustan noortele empaatiaalaseid teadmisi ning seejärel harjutan seda läbi erinevate tegevuste.“

Nende arvates oli oluline anda noortele võimalus end sobivate küsimuste esitamise kaudu väljendada. Räägiti, et oluline oli kuulata noori neid segamata ja anda nõu vaid siis, kui seda küsitakse. Noortele tuleks anda ruumi oma arvamuste avaldamiseks mitte ainult eraviisiliselt koos noorsootöötajatega, vaid ka grupis.

Intervjuudes rõhutati käimasoleva sõja üle arutlemise tähtsust, et eemaldada vaikimisest tekkinud ebamugavustunne sel tundlikul ja valusal teemal.

(M25): „Julgustan arutelusid vaimse tervise üle, eriti kui osalejatel on probleeme, et vältida nende isikute häbimärgistamist ja isoleerimist. Korraldan vestlusi kognitiivsetest moonutustest ja lähtun katsetest mõista teiste vaatenurki.“

Samuti räägiti meetodite kasutamise olulisusest tööks traumeeritud noortega.

(N28): „Kohalike noorte ja Ukraina noorte vaheline suhtlus toimub konfliktideta, kuid kohalikud võivad tunda end kohmetute ja ebakindlatena, kuidas pagulastega suhelda ja kuidas osaleda nende sõjateemalistes aruteludes. Ukrainlased mõnikord teevad oma olukorra üle mõnikord nalja ja kohalikud ei tea, kas tohib naerda või mitte.“

Eesti noorsootöötajate tegevustes osaledes leidsid noored aga kiiresti ühise keele.

Läti intervjuudes mainiti, et empaatia on kohalike noorte seas silmapaistev omadus ja noored on valmis pagulasi vabatahtliku tegevuse kaudu aitama. Seda väärtust toetasid aktiivselt ka noorsootöötajad.

Lisaks mainiti, et noorsootöötajad otsisid pidevalt meetodeid kohalike noorte kaasamiseks Ukraina noorte integreerimisprotsessi.

(M23): „Noortelt noortele meetod toimis meie jaoks väga hästi, sest äsja saabunud inimesed said end koduselt tunda, olles samas vanuses noorte keskel, ja said tagasi tulla oma eelmise elu juurde, nagu see oli enne.“

(M36): „Noorsootöötaja rollis on üsna keeruline suhelda traumeeritud noortega ilma eriväljaõppeta, mida oodatakse spetsialistidelt, kuigi noortelt mitte.“

Lisaks mainis üks intervjuueeritavatest (M23), et Ukraina noorte seas, on suurest konkurentsist tingitud pingeid, mis tuleneb Ukrainast pärit osalejate arvukusest.

(M23): „Kui Ukraina noored on enam-vähem kohanenud, hakkab võitlus mõjuvõimu eest ilmnema, sest kaasatuse tase kasvab päevast päeva. Paljud tahavad mõjutada huviklubide

korraldamise protsesse, kuid neil ei ole alati ühesuguseid seisukohti tegevuse läbiviimise kohta.“

Ta lisas, et kohalikud noored aitavad kaasa, kaasates neid erinevatesse organisatsiooni poolt pakutavatesse tegevustesse.

Teine intervjueeritav mainis, et ta tundis vajadust tegevuste tasakaalustamisel.

(M36): „Kohalike noorte käitumisest on tunda, et tähelepanu keskmesse on nihkunud ukrainlased – nad on muidugi endiselt aktiivsed, kuid minu arusaam on, et nad ei tunne, et nende probleemide arutamine on nii asjakohane, sest ukrainlaste olukord on palju kurvem.“

Intervjueeritavad mainisid, et konfliktiohu korral kasutasid noorsootöötajad meetodeid, kuidas kergete füüsiliste tegevustega kogunenud pingeid vabastada. Kõigepealt üritati fookust ajutiselt nihutada ning kasutati ka refleksiooni ja kunstiteraapia meetodeid.

Noorsootöötajad pidid oluliseks oskust suunata noori läbielatud traumeerivate kogemuste tõttu psühholoogi juurde ja mitte võtta endale liigset vastutust.

(M23): „Ümbritsevate noorte traumade surve all on meeletult raske toime tulla. Oluline on leida hetk, mil mina kui noorsootöötaja ei saa aidata, vaid saan suunata inimese spetsialisti juurde. Õnneks on neid ka meie organisatsioonis olemas.“

Intervjueeritavad Leedust toetasid noorte empaatiat läbi õppetegevuste, koolituste ja töötubade. Kasutati mitteformaalse hariduse meetodeid, mis võimaldavad osalejatel uurida ja tunda end teiste inimeste nahas.

(N35): „Üks meetod, mida ma aktiivselt kasutan, on rollimäng. Rollimängude käigus võivad noored kehastuda erinevateks tegelaskujudeks ja kogeda erinevaid olukordi, mida nende tegelaskujud kogevad. See võimaldab neil paremini mõista teiste inimeste seisukohti ja perspektiive. Teine meetod on perspektiivivõtmine, kus nad võtavad teiste inimeste seisukohti ja perspektiive ning üritavad mõista nende mõtteviisi ja käitumist arutelu käigus. Toimuvad ajurünnakud, kus noored arutavad erinevaid ideid ja seisukohti.“

2022. aasta juunis korraldas üks intervjueeritav (M37) üleriigilise noorteürituse ajal Leedu linnas noorte suveakadeemias mitu noorte osaluse temalist seanssi, kasutades meetodit nimega „Astu samm edasi“.

(M37): „Meetod hõlmab järjekorras seismist ja sammu edasi tegemist, kui öeldud väide on peategelase suhtes kohaldatav. Peategelaste rollid on teismelistele ette antud. Väited on

mõeldud erinevate kogemuste, tausta ja vaatenurkade esiletõstmiseks. See meetod kindlasti aitab noortel arendada empaatiat, võimaldades neil näha maailma erinevatest vaatenurkadest ja mõista, kuidas teised end tunnevad.“

Kui intervjueeritavatele tundus, et noortel puudub empaatiavõime, lahendasid nad olukorra, pidades noorega individuaalset või rühmavestlust. Koos noorega analüüsi oma käitumist ja aidati mõista, mis tundeid nad teistes inimestes tekitasid. Nende sõnul oli eesmärgiks luua noorele turvaline ruum oma emotsioonide ja tunnete väljaelamiseks ning empaatiatunde arendamiseks.

2.3.3. Patriotismi tähtsus

Kolmanda uurimisküsimuse abil analüüsi milline on patriotismi roll noorte suhtumise kujundamisel oma riigi suhtes.

Rääkides noorsootöötajatega Eestist, selgus, et Eesti noorte seas on suurenenud patriotismi teadvustamine ja väärtustamine, eriti nende seas, kes räägivad eesti keelt. Täheledatai, et maapiirkondade noored tundsid end vähem kaitstuna kui nende linnaelanikest eakaaslased. Seevastu venekeelsete noorte puhul on reageeringud olnud erinevad: mõned on kogenud patriotismitunde tõusu, teised tundsid end muutunud kontekstis hoopis riigiga vähem seotuna. Nad tundsid survet ja võimetust täielikult rahuldada oma vajadust kultuurilise eneseidentiteedi ja keele kasutamise järele.

(M25): „Ma täheldan vene keelt kõnelevate noorte ühtekuuluvustunde puudumist kui üldist tendentsi, mis on tihedalt seotud patriotismiga.“

(N28): „Kriisisündmused ei muuda miinust plussiks, vaid muudavad nii plussid kui ka miinused suuremaks.“

Üldise tendentsina näis venekeelsete noorte seas olevat nõrk kuuluvustunne oma riigiga, mis on tihedalt seotud patriotismiga. Kriisisündmused ei muuda negatiivset lihtsalt positiivseks, vaid viivad sageli nii positiivsete kui ka negatiivsete tegurite võimendumiseni. Seega, kui noored olid varem tundnud ühtekuuluvustunnet Eestiga, siis see tunne tugevnes ja vastupidi. Venekeelsed noored maadlesid sageli oma päritolu keerukuse tõttu eneseidentifitseerimise probleemidega.

(N28): „Tekivad olukorrad, kus tuleb kasutada mingit erimõistet, näiteks eesti vene või venekeelne eesti keel.“

(M25): „*Kultuuride ristumiskohas on segaperedes palju erinevaid narratiive ja noor peab suutma mõista rohkem kui ühte kultuuri, mis võib vähendada kultuurisügavust.*“

Venekeelsete noorte seas täheldati hirmu oma tausta mõjust suhtlemisel eestikeelsete noortega. Eestikeelsed noored kartsid sõjaohtu ja hiljuti saavutatud iseseisvuse kaotamist.

Formaalset haridust peeti oluliseks patriootiliste tunnete allikaks. Samuti väideti, et sotsiaalmeedial oli tugev mõju patriootiliste tunnete kujunemisele, kuna noored kasutasid seda aktiivselt.

(N28): „*Ajalugu on huvitav asi, mis ei ole üldse nagu matemaatika - igal riigil on oma arusaam ajaloost ja see mõjutab kindlasti maailma ja ühiskonna sündmuste tajumist.*“

(M25): „*Tundub, et eestikeelsed noored väljendavad kõige rohkem avalikult patriotismi sotsiaalmeedias, väljendades otseselt oma armastust Eesti vastu.*“

Tähelepanekute kohaselt väljendasid eestikeelsed noored sotsiaalmeedias pigem avalikult patriotismi, väljendades otseselt oma armastust Eesti riigi vastu. Sõja puhkemine suurendas usaldust ja poolehoidu kõige eestipärase vastu, vähendas usaldust Venemaal loodud sisu vastu ja suurendas soovi õppida eesti keelt.

Intervjuudes väideti, et tähelepanu tuleb pöörata pigem sallivuse, õiguste ja vabaduste arendamisele kui üksnes patriootlike tunnete edendamisele. Lisaks mainiti, et oluline on vältida radikaliseerumist.

Läti noorsootöötajad rääkisid patriotismist intervjuudes erinevalt, märkides, et noorte seisukohad varieerusid suuresti. Toodi välja, et mõned noored püüdsid oma riigi kultuuri jagada oma Ukrainast pärit eakaaslastega, kutsudes neid pidevalt üritustele ja aidates neil integreeruda, samas kui teised väljendasid soovi võimalikult Lätist kiiresti lahkuda. Teises grupis oli rohkem venekeelseid noori.

(M23): „*Mõned noored tahavad võimalikult kiiresti jagada oma riigi kultuuri Ukraina noortega, nad kutsuvad neid pidevalt üritustele ja aitavad neil kohaneda. Teine osa noortest seevastu ütleb, et nad tahavad siit võimalikult kiiresti lahkuda.*“

Sageli räägiti keelekasutusest ning vene ja venekeelse mõiste erinevusest, mis mõjutas kohalike noorte identiteedi- ja kuuluvustunnet. Erinevused ilmnisid terminite *latõš* ja *latvijetš* kasutamisel. (M36): „*Vanemate suutmatust määratleda oma identiteeti ja suutmatust nimetada end lätlaseks kandub edasi nende lastele.*“

Lisati, et mõne läti noore jaoks oli patriotismi väljendamine mikroagressiooni kaudu tavaline, mis oli tingitud läti sümboleite vähesemast esinemisest avalikus ruumis (näiteks, nad nägid vähem Läti lippe ja rohkem Ukraina lippe) ja valitsevast narratiivist Ukraina kohta.

Märgiti, et venekeelsed noored väljendasid muret läti keelsele haridusele tulevase ülemineku pärast, mis mõjutas nende vaimset tervist. Nad ütlesid, et üleminek teises keeles õppimisele ei olnud sujuv ja see mõjutas oluliselt nende patriotismitunnet.

(M23): „Noored ütlevad, et nende peas valitseb segadus nii keelte kui ka teadmiste osas. Neil tekib isegi viha kooli vastu. Koolide keelekümbusest on Tiktokis isegi eraldi suundumus.“

Samas väljendasid noored uhkust Läti sõjalise abi üle Ukrainale ja väljendasid armastust mõlema riigi vastu. Meedia mõju selle tunde kujunemisele oli tugev.

(M36): „Mõned võiksid isegi nimetada saadetud tankide arvu. Saab tunda, et nad on sellest huvitatud ja räägivad sellest alati uhkusega.“

Noorte seas ilmses intervjueritute sõnul soov kinnistada oma identiteeti seoses olemasoleva sõjalise ohu teadvustamisega. Täheldati keele ja kultuuri taaselustamise tõusu. Näiteks hakkasid noored rohkem uurima kultuuri, aktiivselt osalema üleriigilistel üritustel, käima rahvatantsu huviringis.

(M23): „Mõne venekeelse noore jaoks on oluline leida põhjus, miks nad ei ole venelased, ja esimene asi, mis tuleb meelde, on keel. Paljud hakkasid aktiivselt õppima ja kasutama läti keelt, eriti sotsiaalvõrgustikes.“

(M36): „Seotust riigiga väljendati sageli väitega „ma räägin vene keelt, aga ma ei ole venelane ega Venemaalt pärit“.

Intervjueritavad Leedust rääkisid, et Leedu kultuuris on pandud suurt rõhku patriotismile ja kodanikuharidusele, õpetades noori austama rahvuslikke sümboleid ja ajalugu. Üks intervjueritav (N35) märkis siiski, et paljud noored ajavad sageli patriotismi segamini radikaalse rahvuslusega, mis võib tekitada arusaamatusi ja pingeid.

Üks intervjueritav (M37) rõhutas ka, et pärast Venemaa sissetungi Krimmi ja Donbassi 2014. aastal hakkas haridussüsteem varasemast rohkem keskenduma patriootilisele ja kodanikuharidusele.

Intervjueritavad märkisid, et sõja algus Ukrainas mõjutas oluliselt seda, kuidas noored oma patriotismi tajusid ja väljendasid. Leedu Laskurliit, maakaitseorganisatsioon, muutus noorte ja

poliitikute seas populaarseks pärast Krimmi annekteerimist Venemaa poolt 2014. aastal. Lisaks muutus sõduri elukutse populaarsemaks ning noored mehed läksid pärast kooli kas esimesel võimalusel kohustuslikku sõjaväeteenistusse või astusid sinna vabatahtlikult.

Sõda Ukrainas ja selle kajastamine meedias mõjutas ka noorte suhtumist patriotismi. Vastuseks venemeelsetele tegevustele muutus ühiskonna suhtumine karmimaks ja rangemaks ning patriotism muutus Ukraina toetamise väljendamise viisiks.

Intervjueeritav (N35) märkis, et pärast sõja algust Ukrainas ei olnud noorte patriotismi edendamisel olulisi probleeme ega takistusi. Samas tõid nad mõlemad ka välja, et ühiskonna viha ja pahameel venemeelsete tegude suhtes võis mõnikord viia nüansirikka arutelu ja alternatiivsete narratiivide kõrvalejätmisseni.

Intervjueeritava (M37) sõnul on meedia, arvamussliidrid ja kodanikualgatused olnud Ukraina sõja ajal tõhusateks noorte patriotismi edendajateks.

(M37): „Noortekeskused ja valitsusvälised organisatsioonid on hea meelega osalenud küünalde valmistamisel, raha kogumisel ja muudes Ukrainat toetavates aktsioonides“.

(N35): „Ukraina toetamisest on saanud Leedus kodanikukohustus ja võimalus väljendada patriotismi“.

Intervjueeritavate väitel on sõjahirm oluliseks teguriks, mis kujundab noorte suhtumist patriotismi ja Ukraina sõda. Sõltuvalt eakaaslaste grupist keskendutakse aruteludes sageli Ukraina toetamisele ja sõjavarustuse jaoks raha kogumisele.

(M37): „Patriotism muutub noorte jaoks viisiks, kuidas väljendada oma toetust riigile ja võitlusele Venemaa agressiooni vastu“.

Õeldi, et sõda Ukrainas on oluliselt mõjutanud seda, kuidas Leedu noored oma patriotismi tajuvad ja väljendavad. Patriotism ja kodanikuharidus mängivad Leedu kultuuris jätkuvalt olulist rolli, kuid sõda on toonud esile vajaduse nüansseeritud arutelude ja alternatiivsete narratiivide järele. Intervjueeritavad rõhutasid, et patriotismi edendamine sõja ajal nõuab kombinatsiooni meediasõnumitest, arvamussliidritest ja kodanikualgatustest, mis julgustavad noori väljendama toetust riigile ja võitlusele Venemaa agressiooni vastu.

2.3.4. Õigluse tähtsus

Neljandas uurimisküsimuses analüüsiti, kuidas mõtestatakse töös noortega õiglust.

Eesti noorsootöötajate sõnul ei räägitud õiglusest kui mõistest sageli noortega suhtlemise kontekstis, kuigi see teema on sageli sellega põimunud. Konkreetselt uuriti tavaliselt ebasoodsas olukorras olevate ja privilegeeritud isikute erinevust, rõhutades, kui oluline on otsuste tegemisel kuulda ebasoodsas olukorras olevate isikute häält.

(M25): „Noored võivad olla ka „disadvantaged“ mõnes kontekstis, sest nad moodustavad vähemuse. Ja siis on eriti oluline, et nende arvamust kuulataks“.

Püüti välja töötada lahendusi, mis arvestavad vähemuse arvamusega. Siiski võis enamuse ja vähemuse seisukohtade vahelise tasakaalu saavutamine olla keeruline, et tagada otsuste tegemisel õiglus.

(M25): „Tavaline näide: kui projekt toimub, otsustavad osalejad, millal nad magama lähevad. Noored teevad ise oma õiglase otsuse ja kas on õiglane, et näiteks peo varajane lõpetamine on õiglane. Või vastupidi, kas on õiglane, kui mõned teismelised lähevad varakult magama, kui on hilisõhtune möll“.

(N28): „Ma järgin Voltaire'i põhimõtet: „Ma ei nõustu ühegi sinu sõnaga, aga ma olen valmis surema sinu õiguse eest seda öelda“.

Sellistes olukordades võtsid Eesti noored küsimuse lahendamiseks initsiatiivi, kaasates Eesti noorsootöötajaid kui vahendajaid, kes modereerivad arutelu ja kinnitavad kokkulepitud otsuse.

Läti noorsootöötajad teatasid, et nad pidid aeg-ajalt noorematele kooliõpilastele õiglust selgitama, samas kui ülejäänud noortega juhtus see kaudselt. Ebaõigluse olukorras hõlbustati tavaliselt konstruktiivset dialoogi, et teadvustada teadlikkust ja vastutustunnet. Selle tulemusena sagesid konfliktid õigluse küsimustes.

(M23): „Mõnedel noortel puudub tulevikutaju, elu on üks päev korraga ja justkui ei oleks vaja mõelda tulevaste tagajärgede peale. Neil puudub vastutustunne oma elu eest.“

Lisaks uuriti vabatahtlike seas sageli õigluse tajumist. Nad täheldasid, et mõnikord tekkis vabatahtlike seas ebaõigluse tunne seoses projektide juhtimisel ülesannete jaotuse ja vastutusega. Sellistes olukordades olid sageli vajalikud individuaalsed vestlused, et probleemi lahendada.

Läti noorsootöötajad märkisid ka, et õigluse tajumine võib olla subjektiivne ja sõltuda üksikisiku väärtushinnangutest ja kogemustest. Seega võivad arutelud õigluse üle noorte

kontekstis vajada nüansseeritud lähenemist, et arvestada läti- ja venekeelsete noorte erinevaid arvamusi ja uskumusi.

Läti noorsootöötajate sõnul võib õigluse ja ebaõigluse keerulistes küsimustes orienteerumine olla noorte jaoks keeruline, kuid abiks võib olla modelleerimine ja sama lähenemisviisi kasutamine nagu empaatia puhul. Modelleerimine võib hõlmata näitamist, kuidas käsitleda keerulisi õigluse ja ebaõigluse küsimusi, ning näidata, kuidas olla oma tegudes õiglane ja õiglane.

Leedu noorsootöötajate sõnul on õigus keeruline väärtus, mille selgitamine noortele võib olla samuti keeruline.

(N35): „Vaatomata raskustele, siiski on oluline õpetada noortele õiglust, kuna see oli toimiva ühiskonna põhiaspekt.“

(M37): „Sain õiglust seletada võrdõiguslikkuse ja õigluse mõistete analüüsimisega. Noortel on oluline mõista, et inimesed alustavad elu erinevatelt kohtadelt.“

Lisaks mainiti, et oli noortega õigluse üle arutledes on oluline õigusriigi põhimõtte selgitamine. Üks intervjuueeritavatest tõi näide ajast, mil noorel inimesel aidati ülekohtust aru saada ja selle vastu midagi ette võtta.

(M37): „Saavutame seda noortele mõeldud töötubade kaudu, kasutades Euroopa Nõukogu käsiraamatut „Have your say!“¹ ja õppepaketti „All Different, All Equal“². Need ressursid on väärtuslikud vahendid noortele õigluse õpetamisel, aidates neil mõista õigluse ja ebaõigluse mõistet ning navigeerida keerulistes küsimustes.“

Lisaks võib empaatia puhul kasutatud lähenemisviis olla kasulik ka näiteks individuaalsete või grupivestluste ja käitumise analüüsil, sest see aitab noortel hakkama saada keerulistes õigluse ja ebaõigluse küsimustes.

¹ Council of Europe. (2015). *Have your say! Manual on the Revised European Charter on the Participation of Young People in Local and Regional Life*. Council of Europe Publishing. <https://rm.coe.int/16807023e0> (viimati vaadatud 21.04.2023)

² Brander, P., Cardenas, C., de Vicente Abad, J., Gomes, R., & Taylor, M. (2016). *Education Pack "All Different - All Equal" : ideas, resources, methods and activities for informal intercultural education with young people and adults*. Gomes, R. (Ed.). (2nd ed., 2016). Directorate of Youth and Sports, Council of Europe. <https://rm.coe.int/1680700aac> (viimati vaadatud 21.04.2023)

2.3.5. Võrdsuse tähtsus

Viienda uurimisküsimusi abil uuriti, kuidas tagatakse kõigile programmides osalevatele noortele sõltumata nende taustast võrdne juurdepääsu ressurssidele, võimalustele ja toele.

Eesti noorsootöötajatega tehtud intervjuudes toodi välja, et kohalike noorte tegelikkus on selline, et neil puuduvad sageli vajalikud vahendid ja platvormid eneseväljenduseks ning seetõttu jäävad nende tegelikkus ja vajadused sageli tähelepanuta täiskasvanute seas, kes püüavad neid oma maailma sobitada. Näiteks tõstatati vanuselise diskrimineerimise küsimus töökohal.

(N28): „Loomuliku kogemuste erinevuse tõttu võivad täiskasvanud olla eelarvamustega nooremate kolleegide suhtes.“

(M25): „Ühiskond ootab noortelt samasuguseid erialaseid ja sotsiaalseid oskusi nagu täiskasvanutelt.“

Lisaks sellele väljendas üks osalejatest (N28) toetust võrdõiguslikkusele, kaasates erineva taustaga osalejaid ja pöörates mitmekesisusele erilist tähelepanu. Noorsootöötaja seisukohalt oli oluline edastada noortele, et samasugusel käitumisel ei tarvitse tingimata olla ühesuguseid põhjusi. Sageli püüti tõstatada teemasid, mis rõhutavad inimeste erinevusi.

(M25): „Püüan rõhutada erinevust equality ja equity vahel.“

(M25): „Kui töötan noorte rühmaga, siis näiteks pöoran suhteliselt rohkem tähelepanu kliinilise depressiooniga noorukile. See ei tähenda, et ma ignoreerin teisi osalejaid. Ka nemad saavad vajalikku tähelepanu, lihtsalt sellest on objektiivselt vähem. See oleks õiglane.“

Noortega peetud arutelude puhul keskenduti rohkem soolise võrdõiguslikkuse ja seksuaalse orientatsiooniga seotud küsimustele, samas kui sotsiaalse staatuse ebavõrdsuse küsimust ei käsitletud nii sageli.

Samuti märgiti, et oluline on olla valmis suhtlema noortega mitte ainult eesti, vaid ka vene keeles, rõhutades keelelise kättesaadavuse olulisust tõhusaks noorsootööks.

Läti noorsootöötajate jaoks oli oluline luua võrdne keskkond ja toetada seda eeskujuks olemisega. Kõige problemaatilisem teema oli kaasamine, mida ei tõstatatud nii sageli. Teadmiste puuduste tõttu tundsid paljud noorsootöötajad vajadust täiendava koolituse ja spetsialistidega konsulteerimise järele.

(M36): „Rühmas, kus osalejatel on näiteks ATH, on raske tööd struktureerida. Me pidime õppima, kuidas nendega eraldi töötada, sest nende maailmataju on eriline.“

(M23): „Oluline on olla võimalikest vallandajatest a priori teadlik, sest Läti seaduste kohaselt ei ole vanemad kohustatud teatama igast haigusest.“

Nende tähelepanekud näitasid, et pärast konsultatsioonide käigus saadud teadmiste rakendamist olid grupidünaamikad head. Negatiivne suhtumine seksuaalvähemustesse on vähenenud.

(M23): „Hea eeskuju on nakkav. Kui paljud grupi liikmed näitavad kohe üles avatust, võtavad teisedki selle kiiresti üle.“

(M36): „Võimalikku agressiivsust näidatakse alateadlikult, kuid teadmatuses. Oluline on seda lünka täita, oma ja kaaslaste eeskuju kaudu.“

Nende sõnul oli oluline luua algusest peale positiivne rühmadünaamika ja sisendada sallivust, sest see annab pikaajalisi tulemusi.

(M23): „Oli teismelisi, kes reageerisid negatiivselt mittetraditsioonilise seksuaalse orientatsiooniga noortele, kuid muutsid lõpuks oma seisukohti ja käisid isegi Pride'i üritusel.“

(M36): „Töötades kõnepuudega teismelistega, märkasin, et kuna nad tundsid end vaikides ebamugavalt, püüdsid teismelised täita tühimikku, hakates enda eest rääkima. Näitasin neile, et ka vaikimine on okei ja kõigile tuleb anda võimalus rääkida. Mõnel võib see lihtsalt kauem aega võtta.“

Läti noorsootöötajad ütlesid ka, et tõelise võrdsuse edendamiseks on vaja hõlbustada erinevate rühmade vahelist suhtlemist.

(M23): „On olemas narratiiv, et puuetega teismelised tuleb üle viia koduõppesse, et muuta protsess nende jaoks lihtsamaks. Kuid see toimib ainult lühiajaliselt. Neid tuleb ka tutvustada, näha ja nendega suhelda. Nii saavad kõik tõelise kogemuse loomulikust suhtlemisest üksteisega.“

Leedu noorsootöötajate nimetasid võrdsust põhiväärtuseks, mille eesmärk on tagada, et kõigil inimestel, olenemata nende taustast või identiteedist, oleksid võrdsed võimalused ja õigused.

(N35): „Noorsootöö ja -hariduse kontekstis on võrdõiguslikkuse edendamine ülioluline, et tagada noorte täielik ja võrdne osalemine ühiskonnaelus.“

Intervjueeritud noorsootöötajad selgitasid, et nad töötasid palju aktiivse osaluse ja kodanikuhariduse edendamise ja võrdõiguslikkuse teemadest. Samuti viisid nad ellu Erasmus+ programmist rahastatavaid „Youth Dialogue” projekte ning teevad koostööd Euroopa Komisjoni struktureeritud dialoogiga noortevaldkonnas rahvusvahelisel ja riiklikul tasandil. Intervjueeritavate sõnul, need algatused näitasid ennetavat lähenemist noorte võrdõiguslikkuse edendamisele.

Võrdõiguslikkuse edendamiseks aitas noorsootöötaja (N35) noortel oma kogukonnas ebavõrdsust ära tunda ja vaidlustada.

(N35): „Julgustame noori uurima oma eelarvamusi ning arendama empaatiat ja mõistmist teiste suhtes.“ Turvalise ja kaasava ruumi loomisega soodustab noorsootöötaja dialoogi ning julgustab noori oma arvamust ja vaatenurka avaldama.

Teine noorsootöötaja (M37) jagas näidet ajast, mil nad aitasid noorel ära tunda ja vaidlustada ebavõrdsust oma kogukonnas.

(M37): „Samuti kasutame noortele mõeldud töötubades Euroopa Nõukogu käsiraamatut „Have your say!”³ ja õppepaketti „All Different, All Equal”⁴. Arutades ja uurides ebavõrdsusega seotud elulisi olukordi, aitan noorsootöötaja rollis noortel ära tunda ja vaidlustada diskrimineerimist ja eelarvamusi. Selle lähenemisviisi kaudu suudab noor ära tunda ja vaidlustada diskrimineerimise olukorra oma kogukonnas.“

Intervjueeritud noorsootöötajad käsitlesid ka ebavõrdsusega tegelemise küsimusi, kui need oma programmis või organisatsioonis esile kerkivad. Turvalise ja kaasava keskkonna loomisega soodustasid nad avatud suhtlemist ja dialoogi. Nad töötasid koos noortega, kõigi diskrimineerimise või ebavõrdsusega seotud probleemide tuvastamise ja lahendamise kallal ning töötasid välja strateegiad nende lahendamiseks. Noorsootöötajad modelleerisid ka kaasavat käitumist ja julgustab noori sama tegema.

³ Council of Europe. (2015). *Have your say! Manual on the Revised European Charter on the Participation of Young People in Local and Regional Life*. Council of Europe Publishing. <https://rm.coe.int/16807023e0> (viimati vaadatud 21.04.2023)

⁴ Brander, P., Cardenas, C., de Vicente Abad, J., Gomes, R., & Taylor, M. (2016). *Education Pack "All Different - All Equal" : ideas, resources, methods and activities for informal intercultural education with young people and adults*. Gomes, R. (Ed.). (2nd ed., 2016). Directorate of Youth and Sports, Council of Europe. <https://rm.coe.int/1680700aac> (viimati vaadatud 21.04.2023)

(N35): „Noorte võrdõiguslikkuse edendamine on ülioluline, et tagada nende täielik ja võrdne osalemine ühiskonnaelus.“

Intervjueeritud noorsootöötajad kasutasid võrdõiguslikkuse edendamiseks proaktiivset lähenemist, luues noortele turvalisi ja kaasavaid ruume, soodustades dialoogi ja empaatiat ning kasutasid õppematerjale diskrimineerimise ja eelarvamuste vastu võitlemiseks.

2.3.6. Mitmekultuurilisuse tähtsus

Kuues uurimisküsimus käsitleb mitmekultuurilisuse edendamist noorsootöös.

Intervjueeritud Eesti noorsootöötajad jõudsid järeldusele, et kõige olulisem viis mitmekultuurilisuse väärtustamiseks on Erasmus+ projektid, mida nad aktiivselt korraldavad. Leiti, et kontaktihüpootees (Allport, 1954), mis eeldab erinevate kultuuride esindajate kokkuvii mist ja tingimuste loomist kooseksisteerimiseks ei toimi. Allporti sõnul peaksid grupid olema suhteliselt võrdsed staatuse ja võimupositsiooni osas. Kui üks rühm tunneb end domineerituna või alavääristatuna, võib see suurendada pinget ja negatiivseid tundeid. Efektivne kontakt nõuab sageli ühiste eesmärkide olemasolu. Kui rühmadel on erinevad või vastuolulised eesmärgid, võib see suurendada konflikte ja vähendada mõistmist. Kontakt peab olema piisavalt sagedane ja kvaliteetne, et võimaldada mõistmist ja empaatiat. Pinnapealne või ühekordne kontakt võib olla ebaefektivne või isegi vastupidiselt mõjuda. Ühesõnaga, kui need tingimused ei ole täidetud, võib kontaktihüpootees olla vähem efektiivne. Seega, kui noored erinevatest rahvustest kokku puutuvad, tuleks neid tingimusi silmas pidada, et tagada positiivne ja toetav keskkond. Intervjuudes leidis kinnitust et sama kultuuri esindajad kipuvad kiiresti oma rühmadesse koonduma.

Nad täheldasid tendentsi, et eestikeelsed noored väljendavad mõnikord suuremat sallimatust venekeelsete noorte eksimuste suhtes, põhjendades seda nende emakeele mõjuga. Samas tuleb ka silmas pidada, et koos keeleruumiga kaasnevad ka kultuurierinevused. Näiteks Basáñez (2016) liigitab eestlased saavutamist ja venelased lugupidamist väärtustavate kultuuride alla. Tema tulemusi kinnitavad ka Rämmeri (2023) analüüsid, kus ta toob välja, et kuigi venekeelsed Eesti noored pidasid Venemaa noortest vähem oluliseks nii sotsiaalse staatuse saavutamist kui ka lugupidamist teiste poolt, olid need väärtused nende jaoks tähtsamad kui nende eestikeelsete eakaaslaste jaoks. Seetõttu tuleb just sellistele erinevustele noorsootöötajatel tähelepanu pöörata.

Ukraina noortega avatud ruumides töötades keskenduti sageli keelelisele kontekstile, rõhutades vajadust neid kohe integreerida eestikeelsesesse keskkonda.

(M25): *“Meediaruumis mõõdetakse integratsiooni astet Eesti ühiskonda sageli keeleoskuse tasemega, samas kui minu jaoks oleks õigem mõõta seda kuuluvustunde kaudu.”*

Üks intervjuueeritav (M25) arutles mitmekeelsuse ja translingvistika erinevuse üle, toetades viimast, kuna see aitab kaasa emotsionaalsele seisundile ja kuuluvustundele.

(M25): *“Ma ei rõhutaks mitte kultuuride erinevust, vaid inimeste erinevust ja samasust väljaspool kultuurikonteksti. See tähendab mitte mitmekultuurilisust, vaid mitmeindividuaalsust.”*

Rõhutati kultuuriliste väärtuste, moraalipõhimõtete, verbaalse ja mitteverbaalse suhtluse, ühiste ajalooliste narratiivide, konfliktide lahendamise meetodite ja mitte ainult rahvastantsude ja -laulude tähtsust.

Eesti noorsootöötajad mainisid, et töötaja kultuuriline kompetentsus on väga oluline, et vältida konfliktide provotseerimist ja eskaleerumist ning multikultuurse rühma polariseerumist.

Samuti räägiti, et teadlikkus mitmekultuurilisusest kasvas pärast sõja puhkemist seoses pagulaste sissevooluga, kes olid teistsuguse kultuuri kandjad.

(M25): *“On olemas naiivsed ja keerulised arusaamad kultuurist. Naiivsed põhinevad kaugelt, pealiskaudselt tehtud vaatlustel. Kompleksne vaade hakkab teise riigi inimeste paletti rikastama tänu lähedale kokkupuutele.”*

(N28): *“Noored on üldiselt palju avatumad millegi uue suhtes, seega ei täheldanud ma mikroagressiooni, mis tuleneb uue olukorra mittemõistmisest. Vastupidi, Ida-Virumaal tunduvad noored tänu piirkonna kakskeelsusele automaatselt avatumad teistest riikidest pärit inimeste suhtes.”*

Ka Läti noorsootöötajate sõnul oli kõige olulisem vahend mitmekultuurilisuse väärtuse juurutamiseks Erasmus+ projektid.

(M23): *„Lisaks on oluline edendada suhtlemist mitte ainult oma riigi rühmaga, vaid ka teistest riikidest inimestega.“*

(M36): *„Näiteks mitmekultuurilistes seltskondadeks meil on kombeks tervitada teisi oma emakeeles. Igäüks teeb seda. See on hea jäälõhkuja ja suurepärase viisi läheneda.“*

Oluline oli rõhutada mitmekultuurilisuse eeliseid ja näidata teadlikkust selle väärtusest. Intervjuueeritavate arvates on erinevatest riikidest pärit noorte mugavaks koosseksisteerimiseks vaja selgitada noortele erinevusi rahvusluse ja ksenofoobia vahel.

(M23): „Sageli keelatakse tarbida sisu, mis on tehtud Venemaal, näiteks muusikat või küsitakse, miks mõnedel kohalikel siamaani ei ole Läti kodakondsust. Venekeelsed noored tunnevad end seetõttu sageli ebamugavalt“.

(M23): „Mõned noored kardavad arutada oma perekonna olukorda, kui neilt küsitakse, miks nad ei suhtle läti keeles, miks nende emakeel on vene, mitte läti keel.“

Leedu noorsootöötajatega tehtud intervjuudest selgus, et mitmekultuurilisus on viimastel aastatel muutunud Leedu poliitikates deklareeritud prioriteediks, eriti arvestades keeleliste vähemuste, sisserändajate ja pagulaste arvu suurenemist. Mitmekultuurilisuse väärtustamise edendamist peeti nende töös noortega väga oluliseks. Euroopa Nõukogu ja Euroopa Komisjoni käsiraamatute, trükiste, haridustegevuste, programmide ja projektide kasutamist peeti kasulikuks kultuurilise mõistmise ja kohanemise edendamisel.

(M37): „Selle eesmärgi saavutamiseks kasutame mitmesuguseid hariduslikke tegevusi ja vahendeid, sealhulgas kultuuridevahelise õppimise T-Kit 4: Intercultural Learning⁵, CoE Compass⁶ ja Active Citizens facilitator's toolkit⁷.“

(N35): „Üks lähenemisviis on aidata noortel mõista ja austada teisi kultuure, mida teeme kultuuridevahelise õppimise koolituse kaudu. See tõesti andis noortele võimaluse õppida tundma ja väärtustada erinevaid kultuure.“

⁵ Nestian Sandu, O. & Lyamouri Bajja, N. (2018). *T-Kit 4 – Intercultural Learning*. Georgescu, M. (Ed.). (2nd ed., 2018). Council of Europe Publishing. <https://pjp-eu.coe.int/documents/42128013/47262514/PREMS+042218+T-kit4+WEB.pdf/37396481-d543-88c6-dccc-d81719537b32?t=1522062157000> (viimati vaadatud 21.04.2023)

⁶ Brander, P., De Witte, L. Ghanea, N., Gomes, R. Keen, E., Nikitina, A. & Pinkeviciute, J. (2020). *COMPASS Manual for Human Rights Education with Young People*. Gomes, R. (Ed.). (2nd ed., 2020). Council of Europe Publishing. <https://rm.coe.int/compass-eng-rev-2020-web/1680a08e40> (viimati vaadatud 21.04.2023)

⁷ British Council. (2017). *Active Citizens facilitator's toolkit*. https://www.britishcouncil.org/sites/default/files/active_citizens_global_toolkit_2017-18.pdf (viimati vaadatud 21.04.2023)

Samas nad käsitlesid kultuurilisi arusaamatusi või konflikte individuaalsete ja grupiarutelude, konfliktide lahendamise ja vahendamise kaudu.

Nende sõnul peeti kultuurilise kohanemise edendamiseks väärtuslikuks ka vahetusprogramme ja kohtumisi erinevatest kultuuridest pärit inimestega. See toetab Allporti (1954) kontakthüpoteesi, mille kohaselt on kontakt väärtuslik vahend võitluses eelarvamuste vastu.

Noorsootöötajad rõhutasid, et mitmekultuurilisuse edendamine on väärtus, mida tuleb noortele edasi anda.

(N35): „Hariduse ja erinevate kultuuridega kokkupuute kaudu saavad noored õppida hindama ja austama erinevusi, mis teevad iga kultuuri ainulaadseks. See on oluline mitmekesise, harmoonilise ja kaasava ühiskonna edendamiseks.“

2.3.7. Noorte väärtuste teadvustamine

Seitsmenda uurimisküsimuse abil uuriti noorte väärtuste teadvustamise tähtsust.

Eesti noorsootöötajad leidsid, et noorte väärtuste mõistmine on väga oluline noorsootöö suunitluse mõistmisel nii praegu kui ka tulevikus.

(M25): „Me ei saa ainult täiskasvanud põlvkonna väärtuste teadvustamisega luua tööd noortega. See on nagu turundus, mis on eelkõige tarbijale suunatud.“

(M25): “See mõjutab makrotasandit – millist noortepoliitikat rakendatakse, ja mikrotasandit – millist metoodikat ma selles konkreetses olukorras rakendan.”

(N28): “Noorte väärtused on kvaliteetse noorsootöö ja noortekultuuri aluseks.”

Rõhutati, et noorte ja ümbritseva ühiskonna väärtuste ning nende võimalike erinevuste arutamine on noorte identiteedi lahutamatu osa.

(M25): „Noorte väärtuste teadvustamine mõjutab nende aktiivset kodanikuaktiivsust, alates keskkonnasõbralike toodete valimisest kuni valimistel hääletamiseni.“

(N28): „See on väga oluline. Mul on isegi eraldi kursus, mis on spetsiaalselt sellele pühendatud. Oluline on toetada noori, kes seisavad silmitsi ühiskondliku survega, kui nende ja nende ümbritsevate inimeste väärtused erinevad drastiliselt.“

Oluliseks peeti noortele isiklikest ja ühiskondlikest väärtustest tervikliku ülevaate andmist ning nende üle järele mõtlemise võimekuse arendamist. Seda rõhutati ka kui noorsootöötajatele

olulist oskust. Seetõttu tunnistati, et töömeetodeid on vaja regulaarselt ajakohastada, et tagada nende vastavus noorte praegustele väärtustele.

Nad jagasid arvamust, et kui noorte väärtused olid vastuolus noorsootöötajate väärtustega, siis andis see võimaluse nendevahelise kontakti loomiseks ja noortes noorsootöös osalemise vajaduste väljakujundamiseks.

(M25): „Noorsootöö väärtused on visioon sellest, kuhu me tahame jõuda, mitte viis, kuidas „ebamugavaid“ noori välja tõrjuda.“

(N28): „Väärtuste erinevus on põhjus otsida ühist platvormi, et mugavalt arvamusi jagada, kontakte luua ja kaasata.“

Eesti noorsootöötajate sõnul jõuti järeldusele, et peredes on oluline sisendada lastele selliseid väärtusi nagu empaatia, sallivus, enesekindlus, enesearmastus, vastutus enda ja teiste eest, uudishimu ja ausus.

M(25): „Konkreetseid väärtusi on raske määratleda, sest lapse ja täiskasvanu silmis võib sama väärtuse nägemus olla väga erinev. Lihtsam on rääkida oskustest.“

Läti noorsootöötajate sõnul oli noorte vajaduste mõistmine oluline nende arengusuundade mõistmiseks.

(M23): „Isegi kui noorsootöötaja ei jaga noorte väärtusi, tuleb neid mõista, et rahuldada noorte vajadusi siin ja praegu.“

(M36): „Tuleb kohaneda noorte dünaamiliste väärtustega, et säilitada usaldusväärsus ja usalduslik suhe noortega.“

Läti noorsootöötajad rõhutasid väärtuste eksponentsiaalsed arengutempot. Üks intervjueeritav väitis, et oluline on teavitada noori sellest, et nende erinevus eelmistest põlvkondadest on nende tugevuseks ja tuleviku aluseks. Nende sõnul on noorsootöötajatel kohustus toetada noorte teadlikkust oma väärtustest, nende dünaamikast ja erinevustest ümbritsevas ühiskonnas domineerivate väärtustega. Samuti on oluline aidata noortel mõista ja sõnastada oma väärtusi ning aktsepteerida erinevusi nende väärtuste ja ümbritseva ühiskonna väärtuste vahel.

(M23): „Noorsootöötaja on jätkusuutlikkuse ankurdaja kaootilises noortekeskonnas.“

(M36): „Me peame õpetama noori elama väärtuste erinevuses, selles sümbioosis, ja mitte nägema seda erinevust probleemina.“

Noorsootöötajad jagasid, et kui noorte väärtused lähevad vastuollu teiste noorte väärtustega, näitab see vajadust leida sobiv platvorm eneseväljenduseks.

(M23): „Küsimus ei ole selles, mida noored peaksid tegema, vaid selles, mida nad ei tohiks teha.“

(M36): „Kogukond on nagu elav organism, ta ei võta vastu midagi, mis talle ei sobi. Kuid alati saab luua oma kogukonna ja korraldada oma tegevusi, mis meelitavad ligi sarnaselt mõtlevaid inimesi. See tähendab, et noorsootöötajana sa pead pakkuma alternatiivi.“

Läti noorsootöötajate sõnul on oluline, et perekonnad kultiveeriks lastes selliseid väärtusi nagu perekond, sõbrad, isiklik ruum, individuaalsus, sallivus ning vastutus enda ja teiste eest.

(M23): „Oluline on säilitada väärtusi, mida sa eeskujuks annad.“

(M36): „Teatud väärtuste mõistmine algab täiskasvanuea eri etappidel. Vägivaldsed katsed õpetada mingit väärtust võivad sisendada hirmu.“

Intervjuudest selgus, et noorte põhiväärtuste tundmine oli ka Leedu noorsootöötajate jaoks noortevaldkonnas ülioluline. Nende sõnul töötavad erinevad valdkonnad, nagu haridus, sport ja sotsiaalteenused selle nimel, et noored oma väärtustest teadlikumaks muutuksid. Üks intervjueeritav (M37) jagas, et korraldas Leedu Rahvusliku Olümpiakomitee haridusprogrammi, mis oli suunatud sporditreeneritele, õpetajatele ja noorsootöötajatele, et luua noortele võimalusi oma väärtuste, hoiakute ja tõekspidamiste üle mõtisklemiseks.

(M37): „Sotsiaalteenuseid osutavad Leedus sageli usukogukonnad, näiteks Maltezeri abiorganisatsioonid (Maltiečiai veebileht). Nad ei reklaami end kui religioosset organisatsiooni, kuid noorte tiiva üks fookus on kutsuda noori üles mõtlema väärtuste üle.“

Räägiti, et noortevaldkonnas peeti oluliseks ka noorte minapildi ja identiteedi teadvustamist.

(N35): „See teadlikkus võib aidata noortel kujundada endast piisavat ettekujutust, mõista oma tugevaid ja nõrku külgi ning kujundada oma identiteeti ja kuuluvustunnet. Samuti võib see aidata neil vältida vaimse tervise probleeme, mis tulenesid enda ebapiisavast tajumisest.“

(M37): „Noorte väärtushinnangute ja hoiakute teadvustamine toob noortevaldkonnale märkimisväärset kasu. Noored, kes on teadlikumad oma väärtustest ja hoiakutest, saad suurema tõenäosusega aktiivseteks ühiskonnaliikmeteks. Nendest võivad saada tulevased poliitikud, ministrid või parlamendiliikmed, kes võivad tuua ühiskonda positiivseid muutusi.“

Intervjuudespeeti oluliseks ka aidata noortel selgitada oma isiklikke ja ühiskonnas domineerivaid väärtusi ning seostada neid oma igapäevaeluga. See teadlikkus võis aidata neil mõista, kuidas nende väärtused ühtisid ühiskonnas domineerivate väärtustega, mis omakorda võis aidata neil teha paremaid valikuid ja otsuseid. Noorsootöö väärtuste ja noore endi väärtuste konflikti sattumise korral peeti oluliseks noorega vestelda, tema käitumist analüüsida ja selgitada emotsioone, mida tema käitumine või ideed võisid tekitada.

Leedu noorsootöötajate sõnul on oluline, et perekonnad annaksid lastele edasi selliseid väärtusi nagu vastutus, oma tegude tagajärjed, lugupidamine, tõe rääkimine, pereliikmete eest hoolitsemine ja selliseks inimeseks olemine, kes tekitab teistes hea enesetunde.

(M35): „Need väärtused võivad aidata lastel arendada tugevat eneseteadlikkust ja anda ühiskonnale positiivset panust.“

2.3.8. Järeldused ja ettepanekud

Selle töö analüüsi tulemuste põhjal jõuti teatud järeldusteni Balti riikide noorte väärtushinnangutest pärast sõja puhkemist noorsootöötajate vaatenurgast ja noorte väärtuste teadvustamise tähtsusest. Lähtuti seitsmest uurimisküsimusest, millele vastuseid otsides jõuti tulemusteni. Empiirilise analüüsi käigus uuriti nende abil erinevaid teemasid.

Esimene uurimisküsimus puudutas noorsootöö fookuse muutus Balti riikides pärast 24. veebruari 2022 noorsootöötajate seisukohast. Sellel teemal saadud tulemused on järgmised. Noorsootöö fookuse muutuse noorsootöötajate seisukohast kokkuvõtlikult võib öelda, et intervjueeritute sõnul näitavad Eesti, Läti ja Leedu noorsootöö prioriteedid sarnasusi ja erinevusi. Nende sõnul keskendutakse Eestis rohkem mitmekeelsete noorte kaasamisele otsuste tegemisse, ettevõtlikkuse edendamisele ning kriitilise mõtlemise ja meediapädevuste arendamisele. Pärast 24. veebruari 2022 jäi noorsootöö fookus samaks, kuid ministriumid pöörasid noortele rohkem tähelepanu. Intervjueeritavate sõnul Lätis oli pärast COVID-19 pandeemiat prioriteediks tegevuste taastamine ning 24. veebruari 2022 järel nihkus fookus Ukraina osalejate lõimumisele kohalikesse noorte kogukondadesse. Organisatsioon, kus töötavad Läti intervjueeritavad, näitas üles paindlikkust muutuvate tingimuste ja noorte vajadustega kohanemisel. Leedu intervjueeritute sõnul keskenduti vaimsele ja füüsilisele tervisele, digitaalsele noorsootööle ning tööhõive konkurentsivõimele. Leedus oli pärast 24. veebruari 2022 Ukraina pagulaste toetamisel oluline roll, eelkõige vaimse tervise toe pakkumisel. Kõigi kolme Ukraina noori vastu võtnud Balti riigi intervjueeritud näitasid üles valmisolekut kohaneda muutunud olukorraga ja tulla vastu noorte muutuvatele vajadustele.

Ülevaadetes Eesti, Läti ja Leedu noorsootöötajate vaatenurgast mainisid kõigi maade esindajad noorte kaasamise ja otsustusprotsessides osalemise olulisust. Samuti tõstsid nad esile digitehnoloogia kasutamist noorsootöös ning noorte meediapädevuse ja kriitilise mõtlemise oskuste arendamist. Lisaks rõhutasid kõigis kolmes riigis intervjueritud noorte vaimse ja füüsilise heaolu toetamise tähtsust. Üldiselt viitas intervjuudes räägitud sarnasus jagatud arusaamalepüüdlustest noorte mõjuvõimu suurendamisele ning tähelepanust nende erinevate vajaduste ja muredega tegelemisele.

Teises uurimisküsimuses analüüsiti noorte empaatia väljendusi ning noorsootöötaja rolli noorte empaatiavõime arendamisel. Noorte empaatia väljendamise ning noorsootöötaja rolli noorte empaatia arendamisel osas kõigi kolme riigi esindajad rõhutasid, kui oluline on õpetada noortele empaatias erinevate tegevuste kaudu ja pakkuda neile võimalusi eneseväljendusteks. Nad tõstsid esile, kui oluline on luua noortele turvaline ja hinnangutevaba keskkond, et arutada selliseid tundlikke teemasid nagu vaimne tervis ja sõda. Nad tunnistasid traumatiseeritud noortega töötamise väljakutseid ja nendega toimetulemiseks tarviliku eriväljaõppe vajadust. Nad tunnistasid kohalike noorte kaasamise vajalikkust tegevustesse ja programmidesse, mille eesmärk on aidata pagulasi ja teisi uustulnukaid. Eesti noorsootöötajad pidasid aga oluliseks noortele võimaluse pakkumist oma arvamuste avaldamiseks ning tundlikel teemadel nagu sõda ja vaimne tervis läbiviidavate arutelude julgustamist. Samuti rõhutasid nad erinevate meetodite kasutamise olulisust töös traumeeritud noortega. Läti noorsootöötajad osalesid aktiivselt noorte empaatiavõime toetamises ja Ukraina noorte kohalike kogukondadesse integreerumise hõlbustamises. Samuti kasutasid nad füüsilisi ja loominguilisi tegevusi pingete ja stressi vabastamiseks. Leedu noorsootöötajad kasutavad noorte empaatiavõime toetamiseks erinevaid harivaid tegevusi, töötubasid ja koolitusi. Samuti rõhutavad nad vanemate ja teiste pereliikmete kaasamise tähtsust nendes tegevustesse. Ülaltoodu põhjal võib järeldada, et Eesti, Läti ja Leedu noorsootöötajatel on sarnased eesmärgid empaatia edendamisel ning noortele turvalise ja kaasava keskkonna loomisel. Siiski kasutavad nad nende eesmärkide saavutamiseks mõnevõrra erinevaid meetodeid ja strateegiaid, mis põhinevad noorte konkreetsetel vajadustel ja väljakutsetel oma riigis.

Kolmandas uurimisküsimuses otsiti vastuse sellele, mis on patriotismi roll noorte suhtumise kujundamisel oma riigi suhtes. Eesti, Läti ja Leedu noorsootöötajatega tehtud intervjuude põhjal võib järeldada, et noored, kellega nad töötavad, hindavad patriotismi erinevalt. Eesti intervjueritud sönul patriotismi teadvustamine ja väärtustamine on suurenenud, eriti eestikeelsete noorte seas, kuid venekeelsete noorte reaktsioonid sellele on olnud vastuolulised,

mõned kogevad patriootiliste tunnete tõusu ja teised tundsid end riigiga vähem seotuna. Üldise tendentsina täheldati venekeelsete noorte seas rahvusliku kuuluvustunde nõrkust, mis seostus tihedalt patriotismiga. Lätis oli patriotismi väljendamine noorte seas rohkem polariseerunud, kusjuures ühed edendasid aktiivselt oma riigi huve, teised aga olid tagasihoidlikumad. Eesti ja Läti emakeelega noorte puhul täheldati, et nad väljendavad oma patriotismi avatumalt, ka sotsiaalmeedias, samas kui venekeelsetel noortel Eestis ja Lätis oli raskusi oma kultuurilise identiteedi ja keelelise väljendusviisiga samastumisel. Leedu noorsootöötajad rõhutasid, et patriotism ei ole ainus väärtus, mida tuleks noortes arendada, tuleks seista vastu radikaliseerumisele ning tuleks pöörata tähelepanu sallivuse, õiguste ja vabaduste edendamisele. Kõik intervjueritud leidsid, et ametlikul haridusel ja meedial on oluline mõju patriootiliste tunnete arengule.

Neljandas uurimisküsimuses analüüsiti, kuidas õiglust mõistetakse töös noortega. Eesti, Läti ja Leedu noorsootöötajatega tehtud intervjuude põhjal võib järeldada, et õigluse mõiste on oluline ja nad kõik tunnistavad selle väärtust otsuste tegemisel. Siiski on mõningaid erinevusi selles, kuidas noored õiglust tajuvad ja sellest räägivad. Eesti noorsootöötajad rääkisid õiglusest peamiselt otsuste tegemise ja ebasoodsas olukorras olevate ja privilegeeritud isikute arvamuste tasakaalustamise kontekstis. Lätis leidsid noorsootöötajad, et nad pidid noorematele kooliõpilastele selgitama õigluse mõistet, samas kui vanemate noorte jaoks oli see teema pigem kaudne. Samuti tõid nad esile õigluse subjektiivsuse ja selle, kuidas see võib sõltuda üksikisiku väärtustest ja kogemustest. Leedus pidasid noorsootöötajad õigluse mõiste selgitamist noortele keeruliseks. Siiski rõhutasid nad, kui oluline on õpetada noortele õiglust kui toimiva ühiskonna põhiaspekti. Intervjuud näitavad, et õiglus on kõikide noorsootöötajate jaoks oluline väärtus. Siiski võivad selle mõistmise ja arutamise viisid erineda sõltuvalt kultuurilisest ja ühiskondlikust kontekstist. On oluline võtta vastu nüansirikas lähenemisviis, kui noorte seas arutletakse õigluse üle, et võtta arvesse nende erinevaid arvamusi ja uskumusi.

Viienda uurimusküsimuse abil uuriti, kuidas tagatakse kõigile programmides osalevatele noortele võrdset juurdepääsu ressurssidele, võimalustele ja toele sõltumata nende taustast. Sellel teemal saadud tulemused on järgmised. Kõigi kolme riigi intervjueritute jaoks on oluline tagada kõigile noortele, olenemata nende taustast, võrdne juurdepääs ressurssidele, võimalustele ja toetusele. Siiski on kogemused ja rõhuasetused riigiti veidi erinevad. Eesti noorsootöötajatega intervjuudes pidi takistusena noorte eneseväljenduseks vajalike vahendite ja platvormide puudumist, samuti vanuselise diskrimineerimise probleemi töökohal. Arutelud soolise võrdõiguslikkuse ja seksuaalse sättumuse üle olid sagedasemad kui arutelud sotsiaalse

staatuse ebavõrdsuse üle. Samuti toodi esile keeleoskuse kättesaadavuse olulisus. Läti noorsootöötajatega intervjuudes keskenduti võrdse keskkonna loomisele ja seda toetava eeskuju andmisele, kusjuures kõige problemaatilisemaks küsimuseks oli kaasamine. Noorsootöötajad väljendasid vajadust täiendava koolituse ja spetsialistidega konsulteerimise järele, kuna puuduvad teadmised ja arusaam erinevatest tingimustest. Suhtumine seksuaalvähemustesse on muutunud positiivses suunas, positiivset arengut, kusjuures konsultatsioonidest saadud teadmiste rakendamisel saavutati hea grupidünaamika. Leedus osutasid intervjuud vajadusele tegeleda diskrimineerimisega seotud küsimustega, eelkõige seoses noortega, kes seisavad silmitsi märkimisväärsete takistustega hariduses ja tööhõives. Noorsootöötajad väljendasid ka seda, kui oluline on luua noortele turvaline keskkond eneseväljenduseks, ning rõhutasid vajadust luua noortega usaldus. Räägiti ka positiivsetest kogemustest mitteformaalse hariduse meetodite, näiteks töötubade ja laagrite rakendamisel. Kokkuvõtlikult öeldes, kuigi kõigil intervjuueeritel on ühine eesmärk edendada noorte võrdõiguslikkust, ilmnisid intervjuudest erinevused nende fookuspunktides: Eesti noorsootöötajad pani rõhku keele kättesaadavusele, Läti noorsootöötajad võrdse keskkonna loomisele ja Leedu noorsootöötajad marginaliseeritud rühmade diskrimineerimisega seotud probleemidega tegelemisele. Kuigi noorsootöötajad Eestist, Lätist ja Leedust kõik tunnistavad vajadust tagada kõigile noortele võrdne juurdepääs ressurssidele, võimalustele ja toetusele, on riikidevahelised rõhuasetused ja kogemused erinevad. Eesti noorsootöötajatele on takistuseks vahendite puudumine noorte eneseväljenduseks, töökoha vanuseline diskrimineerimine ning keeleoskuse kättesaadavuse küsimused. Läti noorsootöötajad keskenduvad võrdse keskkonna loomisele ja eeskuju andmisele, rõhutades vajadust lisakoolituse ja spetsialistidega konsulteerimise järele. Leedu noorsootöötajad näevad vajadust tegeleda diskrimineerimise küsimustega, eriti noorte puhul, kes seisavad silmitsi oluliste haridus- ja tööhõive takistustega. Nad rõhutavad ka turvalise eneseväljenduse keskkonna loomise tähtsust ning positiivseid kogemusi mitteformaalse hariduse meetodite kasutamisel.

Kuues uurimisküsimus on pühendatud mitmekultuurilisuse edendamisele noorsootöös. Kõiki kolme riigi intervjuueeritud ühendab see, et nad tunnistavad Erasmus+ projektide tähtsust mitmekultuurilisuse edendamisel. Siiski esinesid nende kogemustes mõningaid erinevusi. Eesti noorsootöötajad märkisid, et Eesti identiteedis keskse tähtsusega keel on integratsioonis oluline tegur ning nad rõhutasid pigem individuaalsete kui kultuuriliste erinevuste tähtsust. Samuti rõhutasid nad vajadust kultuuriliselt kompetentsete töötajate järele, et vältida konflikte ja polariseerumist multikultuurises rühmas. Läti intervjuudes keskenduti kommunikatsiooni

tähtsusele ja suhtluse edendamisele, sealhulgas inimeste tervitamisele nende emakeeles ja teadlikkuse mitmekultuurilisustest väärtustest. Samal ajal rõhutasid Leedu noorsootöötajad kultuuriliste väärtuste, moraalipõhimõtete, verbaalse ja mitteverbaalse suhtluse ning ühiste ajalooliste narratiivide tähtsust. Nad märkisid ka vajadust vältida eraldi kultuurilist päritolu rühmade kujunemist mitmekultuurilises kogukonnas. Kokkuvõttes näitavad intervjuud, et mitmekultuurilisuse edendamine noorsootöös nõuab mitmekülgselt lähenemisviisi, mis tunnustab individuaalseid ja kultuurilisi erinevusi, rõhutades samas ühiseid väärtusi ning edendades suhtlemist ja mõistmist.

Seitsmendas uurimisküsimuses analüüsiti noorte väärtuste teadvustamise tähtsust. Eesti, Läti ja Leedu noorsootöötajatega tehtud intervjuude põhjal noorte väärtuste teadvustamise tähtsuse kohta võib järeldada, et kõik intervjuueeritud noorsootöötajad tunnistavad väärtuste teadvustamise tähtsust noorsootöös. Intervjuud tõid esile, et noorte väärtuste mõistmine on tõhusa noorsootöö arendamisel ja noorte väärtusi kajastava noortekultuuri loomisel ülioluline. Eesti noorsootöötajad rõhutasid, et arutelud noorte väärtuste ja nende võimalike erinevuste üle ümbritsevast keskkonnast on noorte identiteedi kujunemise lahutamatuks osaks. Nad pakkusid ka välja, et väärtuste erinevused nende endi ja noorte vahel pakuvad võimaluse kontakti loomiseks. Läti noorsootöötajad tõid samuti esile, et noorsootöötajad peavad mõistma noorte väärtusi, isegi kui nad neid ei jaga. Nad rõhutasid, et noorte väärtused arenevad hüppeliselt ja et on oluline kohaneda nende dünaamiliste väärtustega, et säilitada usaldus ja usaldusväärsus suhetes. Leedu noorsootöötajad tunnistasid väärtuste teadvustamise tähtsust noorte käitumise ja otsustusprotsesside kujundamisel. Nad pakkusid välja, et aidates noortel teadvustada oma väärtusi, võib ennetada riskikäitumist ja edendada kodanikuaktiivsust. Üldiselt on nende kolme riigi noorsootöötajate kogemuste ühisosa väärtuste teadvustamise tähtsuse tunnustamine noorsootöös.

Järelduste põhjal võib sõnastada järgmised ettepanekud.

Kuna intervjuudes tõusid esile sarnased vajadused, oleks oluline korraldada ühiseid seminare ja koolitusi noorsootöötajatele, et jagada parimaid praktikaid. See võib aidata neil paremini mõista ja rahuldada noorte muutuvaid vajadusi. Kõigi kolme riigi noorsootöötajad rõhutasid noorte kaasamise ja otsustusprotsessides osalemise olulisust. Seega, tuleks luua rohkem platvorme ja võimalusi noorte aktiivseks kaasamiseks otsustusprotsessidesse, mis võib aidata suurendada noorte mõjuvõimu ja enesekindlust. Kuna digitehnoloogia kasutamise olulisus noorsootöös tõsteti esile, peaksid noorsootöö organisatsioonid veelgi laiendama

digitehnoloogia kasutamist, pakkudes noortele võimalusi digioskuste arendamiseks ja kasutamiseks. Noorte vaimse ja füüsilise heaolu toetamise tähtsust mainiti mitmel korral. Seetõttu peaksid noorsootöö organisatsioonid suurendama vaimse tervise teadlikkust ja toetust, pakkudes noortele võimalusi füüsiliseks tegevuseks ja toetades noorte tervislikke eluviise. Eriti Eesti noorsootöötajatele, aga ka teiste Balti riikide noorsootöötajatele, on oluline soodustada mitmekeelsust ja kultuuridevahelist mõistmist. See aitab kaasa ukraina noorte paremale lõimumisele ja toetab mitmekultuurilist lähenemist noorsootöös. Noorsootöö peaks jätkama ettevõtlikkuse ja tööhõive konkurentsivõime edendamist, eriti arvestades praegust majandusolukorda ja tööturu väljakutseid. Sõltumata asukohast peaksid noorsootöö organisatsioonid jätkama paindlikkust ja kohanemisvõimet, et rahuldada noorte muutuvaid vajadusi erinevates olukordades, nagu pandeemia või sõjalised konfliktid.

Eesti, Läti ja Leedu noorsootöö organisatsioonid peaksid jätkama ja laiendama empaatiaõpet noortele, pöörates tähelepanu tolerantsusele. Seda võib teha läbi erinevate tegevuste, nagu rollimängud, grupiarutelud, loovülesanded ja kogemuste jagamine. Noorsootöötajad peaksid looma turvalise ja hinnangutevaba keskkonna, kus noored tunnevad end vabalt tundlike teemade nagu vaimne tervis ja sõda arutamisel. See aitab noortel paremini mõista ja toetada teisi, kes võivad olla sellistes olukordades.

Noorsootöötajatele tuleks pakkuda täiendavat eriväljaõpet, mis keskendub töötamisele traumatiseeritud noortega, et paremini toetada nende emotsionaalset ja sotsiaalset arengut. Noorsootöö programmides ja tegevustes tuleks kaasata kohalikke noori, et aidata pagulasi ja teisi uustulnukaid. See edendab kultuuridevahelist mõistmist ja empaatiat. Eesti, Läti ja Leedu noorsootöö organisatsioonid peaksid kasutama erinevaid meetodeid ja strateegiaid empaatia edendamiseks ja noorte toetamiseks. See hõlmab füüsilisi ja loomingulisi tegevusi pingete ja stressi vabastamiseks ning harivaid tegevusi, töötubasid ja koolitusi. Noorsootöö programmidesse ja tegevustesse tuleks kaasata vanemad ja teised pereliikmed, et toetada noorte empaatiavõime arengut ja luua tugevam kogukondlik side. Noorsootöötajad peaksid julgustama noori oma arvamusi avaldama ja arutlema tundlikel teemadel, nagu sõda ja vaimne tervis. See aitab noortel paremini mõista teiste kogemusi ja toetada üksteist. Eesti, Läti ja Leedu noorsootöö organisatsioonid võiksid teha koostööd, et jagada parimaid praktikaid ja õppida üksteiselt. See aitab neil pakkuda paremat tuge noortele ja edendada empaatiat erinevates kultuurilistes kontekstides.

Eesti, Läti ja Leedu noorsootöö organisatsioonid peaksid suurendama hariduse ja teadvustamise taset patriotismi kohta, pöörates erilist tähelepanu noorte seas esinevatele erinevustele ja vastuoludele. Venekeelsete noorte jaoks, kelle kuuluvustunne on nõrk ja kes on patriotismi suhtes ambivalentsemad, peaksid organisatsioonid keskenduma kaasava identiteedi edendamisele, mis tunnustab ja väärtustab nende erinevaid kultuurilisi ja keelelisi taustasid. Patriotism ei tohiks olla ainus väärtus, mida noortes arendatakse. Noorsootöö organisatsioonid peaksid pöörama tähelepanu ka teistele väärtustele, nagu sallivus, inimõigused ja vabadused, et vältida radikaliseerumist ja edendada positiivset sotsiaalset integratsiooni. Meedial on oluline roll patriootiliste tunnete arengus noorte seas. Noorsootöö organisatsioonid peaksid tegema koostööd meediaväljaannetega, et esitada positiivseid ja mitmekesiseid näiteid patriotismist, mis aitavad noortel paremini mõista ja hinnata oma riiki. Organisatsioonid peaksid julgustama ja toetama mitmekultuurilist dialoogi, et suurendada mõistmist ja austust erinevate kultuuriliste taustade ja perspektiivide vahel. See võib hõlmata grupiarutelusid, üritusi või projekte, mis toovad kokku noori erinevatest kogukondadest. Noorsootöö organisatsioonid peaksid toetama noorte võimalusi oma patriotismi väljendamiseks, sealhulgas sotsiaalmeedias. See võib hõlmata koolitusi ja töötubasid, mis aitavad noortel mõista patriotismi erinevaid vorme ja õppida, kuidas seda positiivselt ja austavalt väljendada. Noorsootöö organisatsioonid peaksid tegema tihedamat koostööd haridusasutustega, et integreerida patriotismi teemad ja teadvustamine formaalse hariduse konteksti, et arendada noorte mõistmist ja väärtustamist oma riigi suhtes.

Noorsootöötajad peaksid selgitama õigluse mõistet noortele, võttes arvesse nende vanust, kultuurilist tausta ja individuaalseid kogemusi. See peaks hõlmama nii individuaalseid õigusi kui ka kollektiivseid õigusi, näiteks võrdsust, sotsiaalset õiglust ja inimõigusi. Noorsootöötajad peaksid korraldama arutelusid ja dialooge õigluse teemadel, et noored saaksid väljendada oma arvamusi ja kuulda teiste vaatenurki. Need arutelud võivad aidata noortel mõista õigluse erinevaid tahke ja arendada oma arusaamist sellest, mis on õiglane ja ebaõiglane. Õigluse mõistmise arendamiseks võivad noorsootöötajad kasutada juhtumipõhist õpet, kus noored uurivad konkreetseid õiglusega seotud juhtumeid või olukordi. See võib hõlmata rollimänge, grupiarutelusid või simulatsioone. Noorsootöötajad peaksid näitama, kuidas õiglust saab ja tuleks integreerida otsuste tegemise protsessi. See võib hõlmata noorte kaasamist otsustusprotsessi, näiteks organisatsiooniliste otsuste tegemisel või projektide planeerimisel. Noorsootöötajad võiksid korraldada töötubasid ja koolitusi, mis keskenduvad õiglusele. Need võivad hõlmata teemasid nagu sotsiaalne õiglus, võrdõiguslikkus, inimõigused ja

diskrimineerimise vältimine. Noorsootöötajad peaksid tegema koostööd koolide ja muude haridusasutustega, et integreerida õigluse mõistet ja väärtust õppekavasse. See võib hõlmata koostööd õpetajatega, külalislektorite kaasamist või õiglusega seotud teemadel seminaride korraldamist. Noorsootöötajad peaksid tunnustama ja käsitlema ebaõigluse probleeme noorte seas, nagu diskrimineerimine, vaesus või sotsiaalne tõrjutus.

Noorsootöötajatel tuleb tagada, et kõik noored, olenemata nende taustast, saavad võrdset juurdepääsu programmidele ja ressurssidele. See võib hõlmata stipendiumide, töötubade ja koolitusprogrammide pakkumist. Tuleb välja töötada välja poliitika ja protseduurid, mis aitavad vältida diskrimineerimist ja edendada võrdsust. See võib hõlmata sugu, vanust, rahvust, keelt, seksuaalset sättumust ja sotsiaalset staatust. Vajalik on pakkuda toetust neile noortele, kes võivad kokku puutuda takistustega, nagu keeleoskus, vanus või sotsiaalne staatus. See võib hõlmata mentorlusprogramme, nõustamist, tugigruppe ja koolitusi. Tuleb luua kaasav ja sõbralik keskkond, mis julgustab kõiki noori osalema. See võib hõlmata turvalisi ruume, kus noored saavad eneseväljenduseks ja enesekindluse tõstmiseks. Noorsootöö organisatsioonid peavad investeerima noorsootöötajate koolitusse ja haridusse, et nad saaksid paremini mõista ja käsitleda erinevaid takistusi, millega noored võivad silmitsi seista. Nendel tuleb kasutada mitteformaalse hariduse meetodeid, nagu töötoad, laagrid ja projektid, et aidata noortel arendada praktilisi oskusi ja enesekindlust. Noorsootöötajad võivad tegeleda aktiivselt koostöös haridusasutuste, valitsusasutuste, eraettevõtete ja valitsusväliste organisatsioonidega, et luua võrgustikke ja ressursse noorte toetamiseks. Tuleb välja töötada strateegiad, mis aitavad muuta noorte suhtumist võrdõiguslikkusse ja mitmekesisusse. See võib hõlmata teavituskampaaniaid, koolitusi ja arutelusid. Oluline on mõista ja tunnustada, et erinevate kultuuriliste, keeleliste ja sotsiaalsete rühmade noortel võib olla erinevaid vajadusi ja väljakutseid.

Noorsootöötajad peavad olema kultuuriliselt teadlikud ja tundma erinevate kultuuride tavasid, väärtusi ja norme. See aitab neil paremini mõista ja hinnata noorte erinevaid taustu. Tuleb rõhutada, et iga noor on individuaalne ja unikaalne, kuid samas osa suuremast kultuurilisest kogukonnast. See aitab noortel hinnata oma kultuurilist identiteeti ja väärtustada teiste kultuurilisi erinevusi. Oluline on edendada sallivust ja austust erinevate kultuuride vastu. See aitab luua mitmekultuurilist keskkonda, kus kõik noored tunnevad end teretulnud ja väärtustatuna. Tuleb õpetada noortele suhtlusoskusi, mis on vajalikud erinevate kultuuridega suhtlemiseks. See võib hõlmata nii verbaalseid kui ka mitteverbaalseid suhtlusoskusi, nagu kehakeel ja žestid. Noorsootöötajad peavad õpetada, et hoolimata kultuurilistest erinevustest

on palju ühiseid väärtusi ja põhimõtteid, mis meid ühendavad. See aitab luua ühtsustunde ja soodustab vastastikust mõistmist. Noorsootöö organisatsioonidel tuleb jätkata Erasmus+ programmide kasutamist, et pakkuda noortele võimalusi teiste kultuuride õppimiseks ja kogemiseks. See aitab neil avardada oma maailmavaadet ja saada väärtuslikke kogemusi. Hea idee on kaasata mitmekultuurilisi noorsootöötajaid, et esindada ja toetada erinevate kultuuriliste taustadega noori. See aitab luua mitmekultuurilist töökeskkonda ja näitab noortele, et nad on esindatud ja väärtustatud. Noorsootöötajatel tulen õpetada noortele konfliktide lahendamise oskusi, et nad saaksid paremini toime tulla kultuuridevaheliste erimeelsustega. See aitab luua rahumeelse ja toetava keskkonna, kus kõik noored tunnevad end turvaliselt ja austatuna.

On oluline, et noorsootöötajad mõistaksid noorte väärtusi. See võib aidata neil paremini mõista noorte käitumist ja aidata neil teha otsuseid, mis on kooskõlas nende väärtustega. Noorsootöötajad peaksid tunnustama ja väärtustama noorte erinevaid väärtusi. See võib aidata luua avatud ja salliva keskkonna, kus noored tunnevad end väärtustatuna ja austatuna. Noorsootöötajad võivad aidata noortel arendada positiivseid väärtusi, nagu ausus, austus, vastutus ja hoolivus. See võib aidata noortel kujundada positiivset isiklikku identiteeti ja edendada nende sotsiaalset ja emotsionaalset heaolu. Noorsootöötajad peavad olema paindlikud ja valmis kohanema noorte muutuvate väärtustega. See võib aidata neil jääda noortele asjakohaseks ja säilitada nende usaldust. Noorsootöötajad peaksid julgustama noori arutama ja mõtlema oma väärtuste üle. See võib aidata neil paremini mõista oma väärtusi ja teadvustada kuidas need mõjutavad nende otsuseid ja käitumist. Noorsootöötajad peaksid julgustama noori reflekteerima oma väärtusi ja nende mõju nende elule. See võib aidata noortel teadvustada oma väärtusi ja mõista nende tähtsust nende isiklikus ja sotsiaalses arengus. Noorsootöötajad peaksid andma noortele võimaluse oma väärtusi praktikas rakendada. See võib aidata noortel oma väärtusi tugevdada ja arendada väärtuspõhiseid oskusi, nagu otsuste tegemine ning probleemide ja konfliktide lahendamine.

KOKKUVÕTE

2022. aastal alanud sõda Ukrainas on Balti riike ja nende noori oluliselt mõjutanud. Intervjueeritud noorsootöötajate väitel on konflikt toonud kaasa muutusi noorte väärtushinnangutes, millel on oluline mõju noorsootööle ja ühiskonna arengule.

Bakalaureusetöös kasutati kvalitatiivset poolstruktureeritud ekspertintervjuu meetodit. Andmete kogumiseks töötati välja eestikeelse küsimustik, mis oli jagatud seitsmesse temaatilisesse plokki, ja tõlgiti inglise ja vene keelde. Kokku sai tehtud individuaalset ekspertintervjuud 6 noorsootöötajaga. Kaks neist oli Eestis, kaks Lätist ja kaks Leedust. Intervjuu tulemusi analüüsiti kvalitatiivse sisuanalüüsi meetodil.

Bakalaureusetöö leiti vastused seitsmele uurimisküsimusele.

Esimeses otsiti vastust sellele, kas ja kuidas muutus noorsootöö fookus Balti riikides pärast 24. veebruari 2022 noorsootöötajate seisukohast. Intervjuude analüüsist selgus, et et kuigi noorsootöö prioriteedid on Balti riikides erinevad, on neil ka ühiseid jooni, nagu noorte kaasamine, digitehnoloogia kasutamine, meediapädevuse ja kriitilise mõtlemise arendamine ning noorte vaimse ja füüsilise tervise toetamine. Pärast 2022. aasta veebruari kohandatakse noorsootööd, et rahuldada noorte muutuvaid vajadusi, sealhulgas Ukraina noorte lõimumist kohalikesse kogukondadesse.

Teises analüüsiti noorte empaatia väljendumist ning noorsootöötaja rolli noorte empaatia arendamisel. Analüüsist selgus, et empaatia õpetamine noortele on oluline ning noorsootöötaja roll empaatia arendamisel hõlmab turvalise ja hinnangutevaba keskkonna loomist ning noorte traumade mõistmist ja toetamist. Kuigi eesmärgid empaatia edendamisel ja turvalise keskkonna loomisel on sarnased, rakendavad eri riikide noorsootöötajad nende eesmärkide saavutamiseks erinevaid meetodeid ja strateegiaid, mis on kohandatud vastavalt noorte konkreetsetele vajadustele ja väljakutsetele.

Kolmandas otsiti vastust sellele, kuidas on patriotism kujundanud noorte suhtumist oma riiki. Analüüsist selgus, et noorte patriotismi väärtustamine varieerub riigiti ja kultuuriliselt, näiteks Eestis ja Lätis on eestikeelsete noorte patriotism suurenenud, samas venekeelsete noorte seas on see vastuoluline ja tihti nõrgem ning patriotism seostub tihedalt kultuurilise identiteediga. Leedus rõhutasid noorsootöötajad mitmekesisemate väärtuste nagu sallivus ja õigused arendamist. Kõigis riikides tähtsustatakse hariduse ja meedia olulist rolli patriootiliste tunnete kujundamisel.

Neljandas analüüsi, kuidas mõtestatakse õiglust töös noortega. Analüüsides selgus, et õigluse mõiste on noorsootöötajate jaoks oluline väärtus, kuid noorte arutelu selle üle ja õigluse mõtestamine varieerub eri maades kultuuriliselt ja ühiskondlikult – Eestis keskendutakse otsuste tegemise ja erinevate arvamuste tasakaalustamisele, Lätis on õigluse mõiste noorematele ja vanematele noortele erinev ja Leedus peetakse õigluse mõiste selgitamist keeruliseks. Noorsootöötajad rõhutasid ka vajadust nüansirikka lähenemise järele õigluse teemaliste arutelude korraldamisel noorte seas, lähtudes nende erinevatest arvamustest ja uskumustest.

Viiendas käsitleti, kuidas tagatakse kõigile programmides osalevatele noortele võrdne juurdepääs ressurssidele, võimalustele ja toele sõltumata nende taustast. Eesti noorsootöötajad näevad takistusi eneseväljenduse vahendite puudumises, töökoha vanuselises diskrimineerimises ja keeleoskuse kättesaadavuses. Läti noorsootöötajad rõhutavad võrdse keskkonna loomist ja vajadust täiendava koolituse järele. Leedu noorsootöötajad toovad esile vajaduse tegeleda diskrimineerimise küsimustega, eriti hariduse ja tööhõivega seotud takistustega noorte puhul, samuti rõhutavad turvalise eneseväljenduse keskkonna tähtsust. Kuigi eesmärk on kõigis kolmes riigis sama, on fookuspunktid ja rõhuasetused erinevad.

Kuuendas käsitleti mitmekultuurilisuse edendamist noorsootöös. Kuigi kõigi intervjueritud Balti riikide noorsootöötajad rõhutasid Erasmus+ projektide tähtsust mitmekultuurilisuse edendamisel, on nende kogemused ja lähenemisviisid erinevad. Eesti noorsootöötajad rõhutasid keele rolli integratsioonis ning individuaalsete erinevuste tähtsust kultuuriliste erinevuste ees, samuti kultuuriliselt kompetentsete töötajate tähtsust konfliktide vältimisel. Läti noorsootöötajad keskenduvad suhtlusele ja kommunikatsioonile, sealhulgas mitmekultuurilisuse väärtuste teadvustamisele. Leedu noorsootöötajad rõhutasid kultuurilisi väärtusi, moraalinorme, verbaalset ja mitteverbaalset suhtlust ning ühiseid ajaloolisi narratiive, samuti erinevate kultuuriliste rühmade isolatsiooni vältimise vajadust. Üldiselt näitavad intervjuud, et mitmekultuurilisuse edendamine noorsootöös nõuab mitmekülgselt lähenemist, mis tunnustab individuaalseid ja kultuurilisi erinevusi, rõhutab ühiseid väärtusi ning edendab suhtlust ja mõistmist.

Seitsmendas uuris autor noorte väärtuste teadvustamise tähtsust. Analüüsides selgus, et kõigi Balti riikide noorsootöötajad tunnustavad üksmeelselt väärtuste teadvustamise tähtsust noorsootöös. Nad rõhutasid, et noorte väärtuste mõistmine on oluline efektiivse noorsootöö arendamisel. Eesti noorsootöötajad peavad arutelusid noorte väärtuste ja nende võimalike

erinevuste üle ümbritsevas keskkonnas domineerivatest väärtustest noorte identiteedi kujunemise lahutamatuks osaks. Läti noorsootöötajad rõhutasid noorsootöötajate vajadust mõista noorte väärtusi, isegi kui nad neid ei jaga, ja kohaneda noorte kiirelt arenevate väärtustega, et säilitada usaldus ja usaldusväärsus. Leedu noorsootöötajad näevad väärtuste teadvustamist olulise vahendina noorte käitumise ja otsustusprotsesside kujundamisel, mis võib aidata ennetada riskikäitumist ja edendada kodanikuaktiivsust.

Bakalaureusetöös saadud tulemusi on võimalik kasutada kohalike noorsootöö teenuste arendamiseks, võttes arvesse tehtud ettepanekuid. Samuti võib kasutada saadud tulemusi edasise uurimistöö jätkamiseks, keskendudes riikide kohta esinduslike andmete kogumisele.

SUMMARY

The war in Ukraine that started in 2022 has significantly affected the Baltic countries and their young people. According to the interviewed youth workers, the conflict has led to changes in young people's values, which has a significant impact on youth work and the development of society.

The bachelor thesis used the qualitative semi-structured expert interview method. For data collection, a questionnaire in Estonian was developed, which was divided into seven thematic blocks, and translated into English and Russian. In total, individual expert interviews were conducted with 6 youth workers. Two of them were in Estonia, two from Latvia and two from Lithuania. The interview results were analysed using the qualitative content analysis method.

The bachelor's thesis found answers to seven research questions.

The first one sought an answer to whether and how the focus of youth work in the Baltic countries changed after February 24, 2022, from the perspective of youth workers. The analysis of the interviews revealed that, although the priorities of youth work are different in the Baltic countries, they also have common features, such as involving young people, using digital technology, developing media literacy and critical thinking, and supporting the mental and physical health of young people. After February 2022, youth work will be adapted to meet the changing needs of young people, including the integration of Ukrainian youth into local communities.

In the second one, the expression of young people's empathy and the role of the youth worker in the development of young people's empathy were analysed. The analysis revealed that teaching empathy to young people is important, and the role of a youth worker in developing empathy includes creating a safe and non-judgmental environment and understanding and supporting young people's trauma. Although the goals of promoting empathy and creating a safe environment are similar, youth workers in different countries apply different methods and strategies to achieve these goals, adapted to the specific needs and challenges of young people.

In the third one, an answer was sought as to how patriotism has shaped young people's attitude towards their country. The analyses revealed that the assessment of patriotism among young people varies by country and culture, for example, in Estonia and Latvia, the patriotism of Estonian-speaking young people has increased, while among Russian-speaking young people it is contradictory and often weaker, and patriotism is closely related to cultural identity. In

Lithuania, youth workers emphasized the development of more diverse values such as tolerance and rights. In all countries, the important role of education and media in shaping patriotic feelings is emphasized.

In the fourth one, it was analysed how justice is conceptualized in work with young people. The analyses revealed that the concept of justice is an important value for youth workers, but the debate among young people about it and the meaning of justice varies culturally and socially in different countries – in Estonia the focus is on balancing decision-making and different opinions, in Latvia the concept of justice is different for youngest people and young adults, and in Lithuania the concept of justice is considered difficult to explain. Youth workers also emphasized the need for a nuanced approach in organizing discussions about justice among young people based on their different opinions and beliefs.

The fifth one addressed how to ensure equal access to resources, opportunities and support for all young people participating in the programs regardless of their background. Estonian youth workers see obstacles in the lack of means of self-expression, age discrimination in the workplace and the availability of language skills. Latvian youth workers emphasize the creation of an equal environment and the need for additional training. Lithuanian youth workers highlight the need to address issues of discrimination, especially for young people with obstacles related to education and employment and emphasize the importance of a safe environment for self-expression. Although the objective is the same in all three countries, the focal points and emphases are different.

The sixth one discussed the promotion of multiculturalism in youth work. In the seventh, the author explored the importance of realizing the values of young people. Although the interviewed youth workers from all Baltic countries emphasized the importance of Erasmus+ projects in promoting multiculturalism, their experiences and approaches are different. Estonian youth workers emphasized the role of language in integration and the importance of individual differences over cultural differences, as well as the importance of culturally competent workers in avoiding conflicts. Latvian youth workers focus on interaction and communication, including awareness of the values of multiculturalism. Lithuanian youth workers emphasized cultural values, moral norms, verbal and non-verbal communication and common historical narratives, as well as the need to avoid isolation of different cultural groups. Overall, the interviews show that promoting multiculturalism in youth work requires a

multifaceted approach that recognizes individual and cultural differences, emphasizes shared values, and promotes communication and understanding.

In the seventh one, the author explored the importance of making young people aware of their values. The analyses revealed that youth workers from all Baltic countries unanimously recognize the importance of value awareness in youth work. They emphasized that understanding the values of young people is important in the development of effective youth work. Estonian youth workers consider discussions about young people's values and their possible differences from the dominant values in the surrounding environment to be an integral part of the formation of young people's identity. Latvian youth workers emphasized the need for youth workers to understand the values of young people, even if they do not share them, and to adapt to the rapidly evolving values of young people to maintain trust and credibility. Lithuanian youth workers see awareness of values as an important tool in shaping young people's behaviour and decision-making processes, which can help prevent risky behaviour and promote active citizenship.

The results obtained in the bachelor thesis can be used for the development of local youth work services, considering the suggestions made. Also, the obtained results can be used to continue further research, focusing on the collection of representative data on countries.

KASUTATUD KIRJANDUS

Allport, G. W. (1954). *The nature of prejudice*. Addison-Wesley.

Allport, G. W. (1961). *Pattern and growth in personality*. Holt, Rinehart and Winston.

Banks, J. A. (2008). Diversity, group identity, and citizenship education in a global age. *Educational researcher*, 37(3), 129–139.

Bar-Tal, D. (2013). *Intractable Conflicts: Socio-psychological Foundations and Dynamics*. Cambridge University Press.

Bar-Tal, D., & Teichman, Y. (2005). *Stereotypes and Prejudice in Conflict: Representations of Arabs in Israeli Jewish Society*. Cambridge University Press.

Basáñez, M. (2016). *A world of three cultures: honor, achievement and joy*. Oxford University Press.

Batson, C. D., Ahmad, N., & Tsang, J. (2002). Four motives for community involvement. *Journal of Social Issues*, 58(3), 429–445.

Brander, P., Cardenas, C., de Vicente Abad, J., Gomes, R., & Taylor, M. (2016). *Education Pack "All Different - All Equal": ideas, resources, methods and activities for informal intercultural education with young people and adults*. Gomes, R. (Ed.). (2nd ed., 2016). Directorate of Youth and Sports, Council of Europe. <https://rm.coe.int/1680700aac> (viimati vaadatud 21.04.2023)

Brander, P., De Witte, L. Ghanea, N., Gomes, R. Keen, E., Nikitina, A. & Pinkeviciute, J. (2020). *COMPASS Manual for Human Rights Education with Young People*. Gomes, R. (Ed.). (2nd ed., 2020). Council of Europe Publishing. <https://rm.coe.int/compass-eng-rev-2020-web/1680a08e40> (viimati vaadatud 21.04.2023)

Breakwell, G. M. (2020). In the Age of Societal Uncertainty, the Era of Threat. Jodelet, D., Vala J., Drozda-Senkowska, E. (toim.). *Societies Under Threat: A Pluri-Disciplinary Approach*. Springer, 55–71.

British Council. (2017). *Active Citizens facilitator's toolkit*. https://www.britishcouncil.org/sites/default/files/active_citizens_global_toolkit_2017-18.pdf (viimati vaadatud 21.04.2023)

Council of Europe. (2015). *Have your say! Manual on the Revised European Charter on the Participation of Young People in Local and Regional Life*. Council of Europe Publishing. <https://rm.coe.int/16807023e0> (viimati vaadatud 21.04.2023)

Flick, U. (2018). *An Introduction to Qualitative Research*. Sage Publications.

Haslam, S. A., Reicher, S. D., & Platow, M. J. (2020). *The New Psychology of Leadership: Identity, Influence and Power*, 2nd ed. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781351108232> (viimati vaadatud 10.05.2023)

Hofstede, G. (2001). *Culture's consequences: Comparing values, behaviors, institutions and organizations across nations*, 2nd ed. Sage Publications.

Inglehart, R. (1990). *Culture shift in advanced industrial society*. Princeton University Press.

Inglehart, R., Baker, W. E. (2000). Modernization, cultural change and the persistence of traditional values. *American Sociological Review*, 65 (2), 19–51.

Kalmus, V., Masso, A. & Linno, M. (2015). Kvalitatiivne sisuanalüüs. Rootalu, K., Kalmus, V., Masso, A. & Vihalemm, T. (toim.). *Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas*. <https://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys>

Killen, M., Rutland, A., & Ruck, M. (2011). Promoting equity, tolerance, and justice: Policy implications. In: Killen, M., Smetana, J. G. (Eds.) *Handbook of moral development* (2nd ed., pp. 655-684). Psychology Press.

Kluckhohn, F. R., & Strodtbeck, F. L. (1961). *Variations in value orientations*. Row, Peterson and Company.

Lepik, K., Harro-Loit, H., Kello, K., Linno, M., Selg, M. & Strömpl, J. (2014). Intervjuu. Rootalu, K., Kalmus, V., Masso, A. & Vihalemm, T. (toim.). *Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas*. <https://samm.ut.ee/intervjuu>

Maltiečiai. (2023). *Jaunimo projektas*. www.maltieciai.lt (viimati vaadatud 21.04.2023)

Nestian Sandu, O. & Lyamouri Bajja, N. (2018). *T-Kit 4 – Intercultural Learning*. Georgescu, M. (Ed.). (2nd ed., 2018). Council of Europe Publishing. <https://pjp-eu.coe.int/documents/42128013/47262514/PREMS+042218+T-kit4+WEB.pdf/37396481-d543-88c6-dccc-d81719537b32?t=1522062157000> (viimati vaadatud 21.04.2023)

- Polynin, I. (2023). Patching identity. How Russian language media in Estonia reconstitutes our understanding of citizenship. *Front. Polit. Sci.* 5:1140084.
DOI:10.3389/fpos.2023.1140084
- Rezsóhazy, R. (2001). Values, Sociology of. In: Smelser, N. J., Baltes, P. B. (Eds.) *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*, 16153–16158. Elsevier Science Ltd.
- Rokeach, M. (1973). *The nature of human values*. Free Press.
- Rokeach, M. (1979). *Understanding Human Values: Individual and Societal*. Free Press.
- Rämmer, A. (2023). Eesti- ja venekeelsete noorte väärtushinnangud. Ainsaar, M. (toim.). *Muutuv ja mitmekesine Eesti Euroopa Sotsiaaluuringus*. (27–36). Tartu Ülikooli ühiskonnateaduste instituut. <https://uhiskond.ut.ee/et/sisu/eesti-ja-venekeelsete-noorte-vaartushinnangud> (viimati vaadatud 13.05.2023)
- Rämmer, A., Kivimäe, A., Kõtsi, K. & Žuravljova, M. (2022). Raising awareness of young people's values in the youth work practice and studies. *Youth Voice Journal*, 1, 20–31.
- Saldaña, J. (2016). *The Coding Manual for Qualitative Researchers*. Sage Publications.
- Schwartz, S. H. (1992). Universals in the Content and Structure of Values: Theoretical Advances and Empirical Tests in 20 Countries. *Advances in Experimental Social Psychology*, 25, 1–65. Elsevier Academic Press.
- Schwartz, S. H. (1994). *Beyond individualism/collectivism: New cultural dimensions of values*. Sage Publications.
- Tartu Ülikooli Ühiskonnateaduste instituut. (2022, 23. märts). *Käimasolevad projektid*. <https://uhiskond.ut.ee/et/sisu/kaimasolevad-projektid-0> (viimati vaadatud 20.04.2023)
- Veenhoven, R. (2011). World Database of Happiness: Example of a focused 'Findings Archive'. *Journal of Happiness Studies*, 12(6), 869–891.
- Авакова, А. (2022, 14. november). «Я не ожидала, что мой умный, начитанный, любимый папа поддержит войну»: как война в Украине рушит наши семьи. *Rus.Postimees*, <https://rus.postimees.ee/7636218/ya-ne-ozhidala-hto-moy-umnyy-nachitanny-lyubimyy-papa-podderzhit-voynu-kak-voyna-v-ukraine-rushit-nashi-semi> (viimati vaadatud 20.04.2023)

Ядов, В. А. (2007). *Стратегия социологического исследования. Описание, объяснение, понимание социальной реальности*. Омега-Л.

Lisa. Intervjuukava

Noorsootöö fookuse muutus

Millised olid teie riigi noorsootöö fookused eelmise, 2022. aasta alguses?

Kas need muutusid pärast 24. veebruari? Kui jah, siis kuidas?

Kui võrrelda Ukraina osalejate arvukust tänavu ja enne 24.02.2022, siis kas need muutusid?
Kui jah, siis kuidas?

Empaatia

Kuidas toetate noortel empaatiat?

Kas saate tuua mitu näidet ajast, mil aitasite noorel inimesel teiste vastu empaatiat arendada?

Kuidas mõjutas Ukraina põgenike saabumine teie tööd noortega ja teie lähenemist empaatia õpetamisele?

Kas saate jagada konkreetseid juhtumeid, kus teie töö noortega on lahendanud väljakutseid, millega teie kogukonnas silmitsi seisavad Ukraina pagulased?

Kuidas olete näinud noorte reageerimist Ukraina pagulaste saabumisele teie kogukonda ja millist rolli on selles suhtluses mänginud empaatia?

Kuidas olete kohandanud oma noorteprogramme, et toetada paremini Ukraina pagulasnooreid ja edendada kõigi osalejate seas empaatiat?

Kuidas tasakaalustate oma programmides Ukraina pagulasnoorte vajadusi teiste noorte vajadustega ning kuidas õpetate empaatiat nende suhtes, kellel võib olla erinev kogemus ja taust?

Kas saate kirjeldada, milliseid väljakutseid olete Ukraina pagulaste suhtes empaatia edendamisel silmitsi seisnud ja kuidas olete nendega töös noortega tegelema?

Kuidas on Ukraina pagulaste saabumine mõjutanud laiema kogukonna suhtumist mitmekesisusse ja kaasamisse ning millist rolli on nende väärtuste edendamisel mänginud noorteprogrammid?

Kuidas teie arvates saab noorsootööd kasutada empaatia ja mõistmise edendamise vahendina erinevate kultuuride ja kogukondade vahel?

Kuidas olete teinud koostööd teiste organisatsioonide või kogukonnarühmadega, et toetada Ukraina pagulasi ja edendada empaatiat oma kogukonnas?

Kuidas mõõdate oma noorteprogrammide mõju empaatia ja sotsiaalsete muutuste edendamisele seoses Ukraina pagulaskriisiga?

Patriotism

Mida teie noortega töötamise kogemuse põhjal patriotism nende jaoks tähendab?

Kas teie arvates on sõja algus Ukrainas mõjutanud seda, kuidas noored suhtuvad patriotismisse? Kui jah, siis kuidas?

Kas on sõjaga seotud konkreetseid sündmusi või juhtumeid, mis on mõjutanud noorte suhtumist patriotismist?

Kas olete pärast sõja algust märganud muutusi selles, kuidas noored oma patriotismi väljendavad?

Kas praeguses kontekstis on noorte patriotismi edendamisel ette tulnud väljakutseid või takistusi?

Kuidas on haridussüsteem ja meedia teie arvates sõja ajal mõjutanud noorte arusaama patriotismist?

Kas on mingeid konkreetseid strateegiaid või lähenemisviise, mida olete leidnud tõhusaks noorte patriotismi edendamisel sõja ajal?

Millist rolli mängib teie arvates patriotism noorte suhtumise kujundamisel Ukraina sõtta ja konflikti?

Õiglus

Kuidas selgitate noortele õiglust?

Kuidas on Ukraina pagulasnoorte saabumine mõjutanud teie arusaamist õiglusest noorsootöös ja kuidas olete kohandanud oma lähenemist, et toetada paremini kõiki oma kogukonna noori?

Kas saate jagada konkreetseid juhtumeid, kus teie töö nii kohalike noorte kui ka Ukraina pagulasnoortega on käsitletud kummagi rühma kogetud ebaõigluse probleeme?

Kuidas julgustate kõiki noori õigluse eest seisma ning enda ja teiste eest seisma, olenemata nende taustast?

Kuidas suhtute töötamise nii kohalike noorte kui ka Ukraina pagulasnoortega, kellel võib olla erinev kogemus diskrimineerimise ja marginaliseerimisega?

Kuidas tasakaalustate oma noorteprogrammides õigluse väärtust kõigi oma kogukonna noorte vajadustega?

Kas saate jagada näidet, kuidas olete õigluse väärtuse integreerinud nii kohalike noorte kui ka Ukraina pagulasnoorte jaoks mõeldud konkreetsesse noorteprogrammi või tegevusse?

Kuidas saab teie arvates noorsootöö nii kohalike noorte kui ka Ukraina pagulasnoortega kaasa aidata õiglasema ja õiglasema ühiskonna loomisele?

Milliseid samme astute, et luua turvaline ja kaasav keskkond, kus kõik noored tunnevad end mugavalt oma õigusemõistmisega seotud kogemusi ja vaatenurki jagades?

Võrdsus

Kuidas te defineerite võrdsust ja miks on see teie arvates noorsootöös oluline väärtus?

Kuidas edendate oma kogukonna noorte võrdsust, eriti kohalike noorte ja Ukraina pagulasnoorte vahel?

Kuidas tagate, et kõigil teie programmides osalevatel noortel oleks võrdne juurdepääs ressurssidele, võimalustele ja toele, olenemata nende taustast?

Kas saate jagada konkreetseid juhtumeid, kus teie töö nii kohalike noorte kui ka Ukraina pagulasnoortega on käsitletud kummagi rühma kogetud ebavõrdsuse probleeme?

Kuidas suhtute töösse nii kohalike noorte kui ka Ukraina pagulasnoortega, kellel võivad olla erinevad kogemused ebavõrdsuse ja diskrimineerimisega?

Kuidas tasakaalustate oma noorteprogrammides võrdsuse väärtust kõigi oma kogukonna noorte vajadustega?

Kas saate jagada näidet, kuidas olete integreerinud võrdsuse väärtuse konkreetsesse noorteprogrammi või tegevusse nii kohalike noorte kui ka Ukraina pagulasnoorte jaoks?

Kuidas saab teie arvates noorsootöö nii kohalike noorte kui ka Ukraina pagulasnoortega kaasa aidata võrdsema ja õiglasema ühiskonna loomisele?

Kuidas tagada, et teie enda eelarvamused ja eeldused ei segaks teie võimet edendada võrdsust teie töös kõigi teie kogukonna noortega?

Kuidas mõõdate võrdsuse mõju oma töös nii kohalike noorte kui ka Ukraina pagulasnoortega ning milliseid tulemusi loodate saavutada, edendades võrdsust kui väärtust nende elanikkonnarühmadega tehtavas noorsootöös?

Mitmekultuurilisus

Kuidas te defineerite mitmekultuurilisust ja miks on see sinu arvates noorsootöös oluline väärtus?

Kuidas hõlbustate oma programmides kultuuridevahelist suhtlust kohalike noorte ja Ukraina pagulasnoorte vahel ning millist kasu näete sellest vahetusest?

Kuidas käsitlete oma saadetes kultuurilisi arusaamatusi või konflikte, mis võivad tekkida erinevate noortegruppide vahel?

Kas saate jagada näiteid selle kohta, kuidas olete kohandanud oma lähenemist noorsootööle, et see peegeldaks paremini teie teenindatavate noorte kultuurilist tausta?

Kuidas kaasate kohalike noorte ja Ukraina pagulasnoorte mitmekülgsed kultuurikogemusi oma programmidesse ning kuidas tagate, et kõik noored tunnevad end esindatuna ja kaasatuna?

Kuidas julgustate noori uurima ja tähistama oma kultuuripärandit, võttes samal ajal omaks ka teiste kultuuripärandi?

Kuidas te oma noorteprogrammides käsitlete kultuurilistel erinevustel põhinevaid diskrimineerimise või rassismi probleeme ja milliseid strateegiaid kasutate nende probleemide ärahoidmiseks?

Kuidas aitab mitmekultuurilisuse edendamine noorsootöös teie arvates kaasa tugevamate ja vastupidavamate kogukondade loomisele?

Kuidas mõõdate mitmekultuurilisuse mõju oma töös nii kohalike noorte kui ka Ukraina pagulasnoortega ning milliseid tulemusi loodate saavutada, edendades mitmekultuurilisust kui väärtust nende elanikkonnarühmadega tehtavas noorsootöös?

Noorte väärtuste teadvustamise tähtsus

Kui oluliseks peate peamiste noorte väärtuste tundmist noortevaldkonna jaoks?

Kui oluliseks peate noorte minapildi ja identiteedi teadvustamist?

Mida võiks noorte väärtuste ja hoiakute teadvustamine noortevaldkonnale anda?

Kui tähtsaks tuleks pidada noorte aitamist nende isiklikes ja ühiskonnas domineerivates väärtustes selgusele jõudmisel ning enda igapäevaeluga seostamisel?

Kuidas toimiksite siis, kui noore väärtused lähevad vastuollu noorsootöö väärtustega?

Milliseid väärtusi tuleks teie arvates kodus lastele õpetada?

Change of focus in youth work

What were your country's youth work priorities at the start of last year, 2022?

Did they change after 24 February? If yes, how?

If you compare the number of participants in Ukraine this year and before 24.02.2022, did they change? If so, how?

Empathy

How do you encourage empathy in young people?

Can you give several examples of a time when you helped a young person to develop empathy towards others?

How did the arrival of Ukrainian refugees affect your work with young people and your approach to teaching empathy?

Can you share specific cases where your work with young people has addressed challenges faced by Ukrainian refugees in your community?

How have you seen young people respond to the arrival of Ukrainian refugees in your community and what role has empathy played in this interaction?

How have you adapted your youth programmes to better support Ukrainian refugee youth and promote empathy among all participants?

How do you balance the needs of Ukrainian refugee youth with the needs of other young people in your programmes and how do you teach empathy towards those who may have different experiences and backgrounds?

Can you describe the challenges you have faced in promoting empathy towards Ukrainian refugees and how you have addressed them in your work with young people?

How has the arrival of Ukrainian refugees affected the wider community's attitudes towards diversity and inclusion and what role have youth programmes played in promoting these values?

How do you think youth work can be used as a tool to promote empathy and understanding between different cultures and communities?

How have you worked with other organisations or community groups to support Ukrainian refugees and promote empathy in your community?

How do you measure the impact of your youth programmes in promoting empathy and social change in relation to the refugee crisis in Ukraine?

Patriotism

Based on your experience of working with young people, what does patriotism mean to them?

Do you think that the start of the war in Ukraine has affected the way young people feel about patriotism? If so, how?

Are there specific events or incidents related to the war that have influenced young people's attitudes towards patriotism?

Since the beginning of the war, have you noticed any changes in the way young people express their patriotism?

In the current context, have there been any challenges or obstacles in promoting patriotism among young people?

How do you think the education system and the media have influenced young people's perception of patriotism during the war?

Are there any specific strategies or approaches that you have found effective in promoting young people's patriotism in times of war?

What role do you think patriotism plays in shaping young people's attitudes towards the war and conflict in Ukraine?

Justice

How do you explain justice to young people?

How has the arrival of Ukrainian refugee youth affected your understanding of justice in youth work and how have you adapted your approach to better support all young people in your community?

Can you share specific instances where your work with both local and Ukrainian refugee youth has addressed issues of injustice experienced by both groups?

How do you encourage all young people to stand up for justice and to stand up for themselves and others, regardless of their background?

How do you approach working with both local and Ukrainian refugee youth who may have different experiences of discrimination and marginalisation?

How do you balance the value of justice in your youth programmes with the needs of all young people in your community?

Can you share an example of how you have integrated the value of justice into a specific youth programme or activity for both local and Ukrainian refugee youth?

How do you think youth work with both local youth and Ukrainian refugee youth can contribute to a more just and equitable society?

What steps are you taking to create a safe and inclusive environment where all young people feel comfortable sharing their experiences and perspectives on justice?

Equality

How do you define equality and why do you think it is an important value in youth work?

How do you promote equality among young people in your community, especially between local youth and Ukrainian refugee youth?

How do you ensure that all young people participating in your programmes have equal access to resources, opportunities and support, regardless of their background?

Can you share specific instances where your work with both local and Ukrainian refugee youth has addressed inequalities experienced by both groups?

How do you approach your work with both local and Ukrainian refugee youth who may have different experiences of inequality and discrimination?

How do you balance the value of equality in your youth programmes with the needs of all young people in your community?

Can you share an example of how you have integrated the value of equity into a specific youth programme or activity for both local and Ukrainian refugee youth?

In your opinion, how can youth work with both local and Ukrainian refugee youth contribute to a more equal and just society?

How can you ensure that your own prejudices and assumptions do not hinder your ability to promote equality in your work with all young people in your community?

How do you measure the impact of equality in your work with both local and Ukrainian refugee youth, and what results do you hope to achieve by promoting equality as a value in your youth work with these populations?

Multiculturalism

How do you define multiculturalism and why do you think it is an important value in youth work?

How do you facilitate intercultural interaction between local youth and Ukrainian refugee youth in your programmes and what benefits do you see from this exchange?

How do you address cultural misunderstandings or conflicts that may arise between different groups of young people in your programmes?

Can you share examples of how you have adapted your approach to youth work to better reflect the cultural background of the young people you serve?

How do you incorporate the diverse cultural experiences of local and Ukrainian refugee youth into your programmes and how do you ensure that all young people feel represented and included?

How do you encourage young people to explore and celebrate their own cultural heritage while embracing that of others?

How do you address issues of discrimination or racism based on cultural differences in your youth programmes, and what strategies do you use to prevent them?

How do you see the promotion of multiculturalism in youth work contributing to building stronger and more resilient communities?

How do you measure the impact of multiculturalism in your work with both local and Ukrainian refugee youth and what results do you hope to achieve by promoting multiculturalism as a value in your youth work with these populations?

The importance of making young people aware of their values

How important do you consider awareness of the main values of young people to the youth field?

How important do you think it is to raise awareness of young people's self-image and identity?

What could awareness of young people's values and attitudes bring to the youth field?

How important do you think it should be to help young people to understand their personal and societal values and to relate them to their daily lives?

What would you do if young people's values clashed with those of youth work?

What values do you think children should be taught at home?

Изменение приоритетов в работе с молодежью

Какими были приоритеты молодежной работы в вашей стране в начале прошлого, 2022 года?

Изменились ли они после 24 февраля? Если да, то как?

Сравнивая количество участников в Украине в этом году и до 24.02.2022, изменились ли они? Если да, то как?

Эмпатия

Как вы поощряете эмпатию в молодых людях?

Можете ли вы привести несколько примеров, когда вы помогли молодому человеку развить эмпатию по отношению к другим?

Как прибытие украинских беженцев повлияло на вашу работу с молодежью и ваш подход к обучению эмпатии?

Можете ли вы рассказать о конкретных случаях, когда ваша работа с молодежью была направлена на решение проблем, с которыми сталкиваются украинские беженцы в вашей общине?

Как, по вашим наблюдениям, молодые люди отреагировали на прибытие украинских беженцев в вашу общину и какую роль в этом взаимодействии сыграла эмпатия?

Как вы адаптировали свои молодежные программы, чтобы лучше поддерживать молодежь из числа украинских беженцев и способствовать развитию эмпатии среди всех участников?

Как вы уравниваете потребности молодежи из числа украинских беженцев с потребностями других молодых людей в ваших программах и как вы учите сопереживать тем, у кого может быть другой опыт и происхождение?

Можете ли вы описать проблемы, с которыми вы столкнулись в процессе развития эмпатии к украинским беженцам, и как вы решали их в своей работе с молодежью?

Как прибытие украинских беженцев повлияло на отношение общества в целом к многообразию и инклюзивности и какую роль сыграли молодежные программы в продвижении этих ценностей?

Как, по вашему мнению, можно использовать молодежную работу в качестве инструмента для развития эмпатии и понимания между различными культурами и сообществами?

Как вы работали с другими организациями или общественными группами, чтобы поддержать украинских беженцев и способствовать развитию эмпатии в вашем сообществе?

Как вы оцениваете влияние ваших молодежных программ на развитие эмпатии и социальные изменения в связи с кризисом беженцев в Украине?

Патриотизм

Исходя из вашего опыта работы с молодыми людьми, что для них значит патриотизм?

Как вы думаете, повлияло ли начало войны в Украине на отношение молодых людей к патриотизму? Если да, то каким образом?

Есть ли конкретные события или инциденты, связанные с войной, которые повлияли на отношение молодых людей к патриотизму?

С начала войны заметили ли вы какие-либо изменения в том, как молодые люди выражают свой патриотизм?

Были ли в нынешних условиях какие-либо проблемы или препятствия в продвижении патриотизма среди молодежи?

Как, по вашему мнению, система образования и СМИ повлияли на восприятие молодыми людьми патриотизма во время войны?

Существуют ли какие-либо конкретные стратегии или подходы, которые вы сочли эффективными в продвижении патриотизма среди молодежи во время войны?

Какую роль, по вашему мнению, играет патриотизм в формировании отношения молодежи к войне и конфликту в Украине?

Справедливость

Как вы объясняете молодежи, что такое справедливость?

Как прибытие украинских беженцев повлияло на ваше понимание справедливости в молодежной работе и как вы адаптировали свой подход, чтобы лучше поддерживать всех молодых людей в вашем сообществе?

Можете ли вы поделиться конкретными случаями, когда ваша работа с местной молодежью и молодежью украинских беженцев решала проблемы несправедливости, с которыми сталкивались обе группы?

Как вы поощряете всех молодых людей выступать за справедливость и защищать себя и других, независимо от их происхождения?

Как вы подходите к работе с местной молодежью и молодежью украинских беженцев, которые могут иметь разный опыт дискриминации и маргинализации?

Как вы балансируете между ценностью справедливости в ваших молодежных программах и потребностями всех молодых людей в вашем сообществе?

Можете ли вы поделиться примером того, как вы интегрировали ценность справедливости в конкретную молодежную программу или мероприятие как для местной молодежи, так и для украинских беженцев?

Как, по вашему мнению, работа молодежи как с местной молодежью, так и с молодежью украинских беженцев может способствовать созданию более справедливого и равноправного общества?

Какие шаги вы предпринимаете для создания безопасной и инклюзивной среды, в которой все молодые люди чувствуют себя комфортно, делаясь своим опытом и взглядами на справедливость?

Равенство

Как вы определяете равенство и почему вы считаете его важной ценностью в молодежной работе?

Как вы способствуете равенству среди молодежи в вашем сообществе, особенно между местной молодежью и молодежью украинских беженцев?

Как вы обеспечиваете, чтобы все молодые люди, участвующие в ваших программах, имели равный доступ к ресурсам, возможностям и поддержке, независимо от их происхождения?

Можете ли вы поделиться конкретными примерами, когда ваша работа как с местной молодежью, так и с украинскими беженцами позволила устранить неравенство, с которым сталкиваются обе группы?

Как вы подходите к работе с местной молодежью и украинскими беженцами, у которых может быть разный опыт неравенства и дискриминации?

Как вы балансируете между ценностью равенства в ваших молодежных программах и потребностями всех молодых людей в вашем сообществе?

Можете ли вы поделиться примером того, как вы интегрировали ценность равенства в конкретную молодежную программу или мероприятие как для местной молодежи, так и для украинских беженцев?

Как, по вашему мнению, молодежная работа как с местной молодежью, так и с украинскими беженцами может способствовать созданию более равноправного и справедливого общества?

Как вы можете убедиться, что ваши собственные предрассудки и допущения не препятствуют вашей способности продвигать равенство в вашей работе со всеми молодыми людьми в вашем сообществе?

Как вы оцениваете влияние равенства в вашей работе с местной молодежью и молодежью украинских беженцев, и каких результатов вы надеетесь достичь, продвигая равенство как ценность в вашей молодежной работе с этими группами населения?

Мультикультурализм

Как вы определяете мультикультурализм и почему вы считаете его важной ценностью в работе с молодежью?

Как вы способствуете межкультурному взаимодействию между местной молодежью и молодежью украинских беженцев в ваших программах и какие преимущества вы видите от этого обмена?

Как вы решаете проблемы культурного непонимания или конфликтов, которые могут возникнуть между различными группами молодежи в ваших программах?

Можете ли вы поделиться примерами того, как вы адаптировали свой подход к работе с молодежью, чтобы лучше отразить культурный фон молодых людей, которым вы служите?

Как вы включаете разнообразный культурный опыт местной молодежи и украинских беженцев в свои программы и как вы обеспечиваете, чтобы все молодые люди чувствовали себя представленными и включенными?

Как вы поощряете молодых людей изучать и праздновать свое собственное культурное наследие, принимая при этом чужое?

Как вы решаете вопросы дискриминации или расизма на основе культурных различий в ваших молодежных программах, и какие стратегии вы используете для их предотвращения?

Как, по вашему мнению, продвижение мультикультурализма в молодежной работе способствует созданию более сильных и устойчивых сообществ?

Как вы измеряете влияние мультикультурализма в вашей работе с местной молодежью и молодежью украинских беженцев, и каких результатов вы надеетесь достичь,

продвигая мультикультурализм как ценность в молодежной работе с этими группами населения?

Важность осознания молодыми людьми своих ценностей

Как вы думаете, насколько важно для молодежной сферы осознание основных ценностей молодых людей?

Как вы думаете, насколько важно для молодых людей осознавать свое самовосприятие и идентичность?

Что может принести осознание ценностей и установок молодых людей в молодежную сферу?

Насколько важно, по вашему мнению, помогать молодым людям осознавать свои личные и общественные ценности и соотносить их с повседневной жизнью?

Что бы вы сделали, если бы ценности молодых людей вступили в противоречие с ценностями молодежной работы?

Какие ценности, по вашему мнению, следует прививать детям дома?

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, *Alina Abramova*,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose

Balti riikide noorte väärtushinnangud pärast Ukrainas sõja puhkemist noorsootöötajate vaatenurgast,

mille juhendaja on *Andu Rämmer*,

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Alina Abramova

14.05.2023